

Wie steunt welk type basisinkomen?

Een analyse op basis van de
'Basisinkomen in Nederland' survey

Tijs Laenen, Erwin Gielens, Romy Geschiere en Sarah Puijk
Departement Sociologie, Tilburg University

Contact

dr. Tijs Laenen
t.laenen@tilburguniversity.edu

Erwin Gielens, Msc
erwin.gielens@gmail.com

Sarah Puijk
sarahpuyk@gmail.com

Romy Geschiere
romygeschiere@gmail.com

Financiering en verantwoording

Dit onderzoeksrapport kwam tot stand dankzij financiering van de Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), met een beurs uit het onderzoekstalent programma onder projectnummer 406.18.531. De dataverzameling is onderworpen aan toetsing door de Ethical Review Board van Tilburg University en goedgekeurd onder referentie RP583. De data gebruikt in dit onderzoek zijn openbaar beschikbaar in het Dataverse van de Faculteit sociale wetenschappen aan Tilburg University: <https://doi.org/10.34894/2ZAVNQ>. Dit onderzoek ontving verder ook financiering van het Horizon 2020 onderzoeks- en innovatieprogramma van de Europese Unie in het kader van de Marie Skłodowska-Curie overeenkomst nr. 101023631.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

ISBN: 978-94-0368-742-1

Introductie

Erwin Gielens

Het basisinkomen, een onvoorwaardelijke toeslag (of uitkering) voor iedereen: het is een prikkelend maar controversieel onderwerp in Nederland. In weinig andere landen werd in de loop der tijd zoveel gepraat over dit voorstel tot hervorming van de verzorgingsstaat.¹ Met name publicist Rutger Bregman blies de Nederlandse discussie nieuw leven in, met de provocatieve slogan “gratis geld voor iedereen”.² Zijn utopische maatschappijbeeld bracht het basisinkomen opnieuw onder de aandacht op sociale media en droeg bij aan de opbouw van de zogenaamde vertrouwensexperimenten met onvoorwaardelijke bijstand in een tiental Nederlandse gemeenten.^{3,4} Ook basisinkomen-activisten droegen hun steentje bij aan de discussie door het opzetten van bijvoorbeeld petities en referenda.⁵

Het recente enthousiasme voor het basisinkomen in de media, politiek en in het maatschappelijk middenveld was eigenlijk onverwacht. De discussie rondom de sociale zekerheid staat al jaren in het teken van ‘activering’ van werklozen om de kosten te drukken, en strenge controle op ontvangers van toeslagen en uitkeringen om fraude te voorkomen.⁶ Onderzoek laat bovendien zien dat de meerderheid van de Nederlanders in brede zin achter dit activeringsbeleid staat.⁷ De landelijke politiek bleef dan ook angstvallig stil in de basisinkomen-discussie. Dat roept de vraag op: waar komt het draagvlak voor het basisinkomen vandaan?

Het gezonde verstand suggereert dat het basisinkomen vooral bijval vindt onder links-progressieven, maatschappelijk kwetsbaren, en mensen die ontevreden zijn over de bestaande sociale zekerheid. Voor elk van deze suggesties bestaat een redelijk argument. Allereerst lijkt vooral progressief

Nederland aandacht te geven aan het basisinkomen. Bregman is bijvoorbeeld een boegbeeld van progressief links, zoals blijkt uit zijn publicaties over een wereld zonder werk, armoedebestrijding en belasting voor de superrijken. Daarnaast komt ook in de politieke sfeer de meeste steun voor het basisinkomen van de linkerkant. Partijleden zijn oververtegenwoordigd in het bestuur van de Nederlandse vereniging Basisinkomen, en het waren met name politici van GroenLinks en de SP die zich op lokaal niveau hard maakten voor de vertrouwensexperimenten.⁸

Ten tweede lijkt het basisinkomen vooral interessant voor de kwetsbaren in de samenleving. Het basisinkomen wordt in de publieke discussie vaak gekoppeld aan de bijstand, waar juist veel jongere, arme en laagopgeleide mensen met weinig perspectief op betaald werk van afhankelijk zijn. Deze kwetsbare groep wordt het vaakst geconfronteerd met de soms strenge ‘activerende’ voorwaarden die zijn gekoppeld aan het toekennen van uitkeringen zoals de sollicitatieplicht, baancoaches en strafkortingen.⁹ Bovendien wordt een nieuwe onderklasse van loonwerkers – uitzendkrachten en gedwongen zelfstandigen – ten dele uitgesloten van de sociale zekerheid.¹⁰ Tegenover deze retoriek staan tegenstanders die vrezen dat het loslaten van deze verplichtingen vooral aantrekkelijk is voor “hippies”¹¹ en “werkschuw tuig”¹² die onbezorgd willen profiteren van de sociale zekerheid. Zowel onder voorstanders als tegenstanders neemt men dus aan dat het basisinkomen vooral interessant is voor kwetsbare groepen die behoefte hebben aan ongedwongen inkomenszekerheid.

Ten derde lijkt het alsof het vermeend slechte functioneren van het huidige stelsel draagvlak heeft gecreëerd voor het

¹ Groot, L., & Van der Veen, R. (2000). Clues and Leads in the Debate on Basic Income in the Netherlands. In: Van der Veen R. & Groot L. (eds.), *Basic income on the agenda. Policy objectives and political chances*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 197-223.

² Bregman, R. (2014). *Gratis geld voor iedereen – En nog vijf grote ideeën die de wereld kunnen veranderen*. De Correspondent. Bregman, R. (2017). *Utopia for realists: And how we can get there*. Bloomsbury Publishing.

³ Gielens, E., Roosma, F., & Achterberg, P. (2022). More than a Free Lunch: A content analysis of the controversies surrounding Universal Basic Income on Dutch Twitter. *Social Policy and Society*, 1-21.

⁴ Groot, L., Muffels, R., & Verlaet, T. (2019). Welfare states' social investment strategies and the emergence of Dutch experiments on a minimum income guarantee. *Social Policy and Society*, 18(2), 277-287.

⁵ Caputo, R. K., & Liu, L. (Eds.). (2020). *Political Activism and Basic Income Guarantee: International Experiences and Perspectives Past, Present, and Near Future*. Springer Nature.

⁶ Van Oorschot, W. (2004). Balancing work and welfare: activation and flexicurity policies in The Netherlands, 1980–2000. *International Journal of Social Welfare*, 13(1), 15-27.

⁷ Roosma, F., & Jeene, M. (2017). The deservingness logic applied to public opinions concerning work obligations for benefit claimants. In *The Social Legitimacy of Targeted Welfare* (pp. 189-206). Edward Elgar Publishing.

⁸ Gielens, E., Roosma, F., & Achterberg, P. (forthcoming). Between left and right: a discourse network analysis of Universal Basic Income on Dutch Twitter. *Journal of Social Policy*.

⁹ Laenen, T., & Meuleman, B. (2019). Public support for the social rights and social obligations of the unemployed: Two sides of the same coin?. *International Journal of Social Welfare*, 28(4), 454-467.

¹⁰ Standing, G. (2014). The precariat. *Contexts*, 13(4), 10-12.

¹¹ <https://twitter.com/user/status/628808155636568064>

¹² <https://twitter.com/user/status/513772727749312512>

basisinkomen. Het hoge bureaucratische gehalte maakt het stelsel van belastingen en toeslagen erg duur om in stand te houden, voor velen een gevoelig punt in tijden van permanente bezuinigingen op de sociale zekerheid.¹³ De investeringen in activering en het voorkomen van fraude –een belangrijke reden voor de omvangrijke verzorgingsstatelijke bureaucratie– staan ook in toenemende mate ter discussie. De recente experimenten met een regelluwe bijstand lieten bijvoorbeeld zien dat activeringsmaatregelen nauwelijks invloed hebben op herintrede op de arbeidsmarkt.¹⁴ De toeslagenaffaire heeft bovendien pijnlijk duidelijk gemaakt hoe de jacht op fraudeurs kan doorslaan naar onrechtvaardigheid en discriminatie in de uitvoering. De samenleving staat daarmee nu voor het dilemma om enerzijds fraudeurs en profiteurs te straffen, en anderzijds de meest kwetsbare burgers te beschermen tegen diezelfde overheid die hen hoort te helpen.

In dit rapport bekijken we of de stereotype aannames over de aanhangers van het basisinkomen kloppen: zijn links-progressieve, maatschappelijk kwetsbare burgers en mensen die teleurgesteld zijn in de bestaande sociale zekerheid meer voor een basisinkomen? We kijken daarbij niet alleen naar het onvoorwaardelijke basisinkomen zoals voorgesteld in de media,¹⁵ maar ook naar varianten zoals het participatieinkomen.¹⁶ Waar het inmiddels klassieke basisinkomen geen wederkerigheidsverplichting kent en hoog genoeg is om te voorzien in de basisbehoeften, vereist een participatie-inkomen wel een tegenprestatie zoals vrijwilligerswerk of zorgtaken. In de volgende hoofdstukken bekijken we respectievelijk hoe het draagvlak voor verschillende soorten basisinkomen verschilt onder (a) de kiezers van verschillende politieke partijen, (b) mensen die zich –omwille van hun gender, inkomen, leeftijd of opleiding– gemiddeld genomen in meer of minder kwetsbare posities bevinden, en (c) mensen die meer of minder kritisch zijn op de verzorgingsstaat. De bespreking van de uitkomsten van dit onderzoek volgt op een korte uitweiding van de data en methodologie.

---

¹³ Roosma, F., Van Oorschot, W., & Gelissen, J. (2014). The preferred role and perceived performance of the welfare state: European welfare attitudes from a multidimensional perspective. *Social science research*, 44, 200-210.

¹⁴ Sanders, M. W. J. L., Betkó, J. G., Edzes, A., Gramberg, P. J., Groot, L. F. M., Muffels, R. J. A., & Verlaat, T. L. L. (2020). De bijstand kan beter. *Me Judice*, 28.

¹⁵ Van Parijs, P. (1991). Why surfers should be fed: the liberal case for an unconditional basic income. *Philosophy & Public Affairs*, 20(2) 101-131.

¹⁶ Atkinson, A. B. (1996). The case for a participation income. *The Political Quarterly*, 67, 67-70.

Methodologie

De gegevens die gebruikt worden in onze analyse komen uit de Basisinkomen in Nederland' (BIN) survey.¹⁷ De vragenlijst is afgenomen tussen 8 en 21 november 2021 onder respondenten uit het panel van onderzoekscentrum Flycatcher. Van alle panelleden die zijn uitgenodigd om de vragenlijst in te vullen heeft 61,5% daadwerkelijk deelgenomen. De steekproef is grotendeels representatief voor de Nederlandse bevolking, op kenmerken zoals gender, leeftijd en opleidingsniveau. Etnische minderheden en mensen met lage inkomens zijn echter ondervertegenwoordigd in de steekproef. Een overzicht van de representativiteit is bijgevoegd in Appendix A.

De analyses in dit rapport zijn gebaseerd op gegevens van een survey experiment, dat de opinies tegenover diverse varianten van het basisinkomen bedoelt te meten. Respondenten krijgen gerandomiseerd een beleidsvoorstel voorgelegd, een zogenaamd vignet, waarna hun mening over dit voorstel wordt gevraagd. Beleidsvoorstellen verschillen op een aantal factoren, zoals de hoogte van het basisinkomen, de burgerschapsstatus, de wederkerigheidsverplichting, de vervanging van bestaande sociale uitkeringen en de hervorming van belastingen. Tabel 1 toont een overzicht van de vignetten. De cursieve tekst bevat de verschillende opties, gescheiden door een schuine streep, waarvan de respondent er één krijgt voorgelegd. De mening tegenover dit beleidsvoorstel wordt als volgt bevroegd: "in welke mate bent u voor of tegen de invoering van dit basisinkomen in Nederland?", waarbij respondenten hun positie aangeven op een schaal van 1 (sterk tegen) tot 10 (sterk voor).

Tabel 1: overzicht van het survey-experiment.

Stel dat de Nederlandse overheid een basisinkomen wil invoeren. Dit basisinkomen zou de volgende kenmerken omvatten:

- De Nederlandse overheid betaalt maandelijks een bedrag van [€500/€1000/€1500].
  - Dat bedrag gaat naar alle volwassen inwoners van Nederland, [*inclusief nieuwkomers/ op voorwaarde dat ze al een aantal jaar in Nederland verblijven/ op voorwaarde dat ze de Nederlandse nationaliteit hebben*].
  - Mensen die werken krijgen het geld dat ze zelf verdienen bovenop het basisinkomen.
  - Mensen die niet werken zijn [*niet verplicht een betaalde baan te zoeken/verplicht vrijwilligerswerk of zorgtaken op te nemen*].
  - Het basisinkomen vervangt [*alle bestaande sociale uitkeringen/ een aantal bestaande sociale uitkeringen zoals de kinderbijslag en de ziekte-uitkering/ een aantal bestaande sociale uitkeringen maar geeft een toeslag aan mensen die extra hulp nodig hebben (vb. aan mensen met kinderen of met een handicap)/ geen bestaande sociale uitkeringen*].
  - Het basisinkomen wordt betaald met belastingen en sociale bijdragen, die [*blijven zoals ze nu zijn/blijven zoals ze nu zijn. Eventuele extra kosten zullen gedekt worden door een nieuwe klimaatbelasting op CO₂-uitstoot/blijven zoals ze nu zijn. Eventuele extra kosten zullen gedekt worden door een nieuwe belasting op kapitaal en vermogen/in de toekomst verhoogd zullen worden*].
-

¹⁷ Gielens, E., Roosma, F., & Achterberg, P. (2022). "Basic Income Netherlands (BIN) Survey 2022", <https://doi.org/10.34894/2ZAVNQ>, DataverseNL, V1.

Aanname 1: een basisinkomen vindt vooral steun bij links-progressieven

Tijs Laenen

Verschillende politieke visies op het basisinkomen

In de vakliteratuur wordt vaak gesuggereerd dat een basisinkomen ‘noch links noch rechts’ is omdat het tijdens z’n lange geschiedenis door zowel links-progressieve als rechts-conservatieve denkers of tafel gelegd is.¹⁸ Beide groepen hebben doorgaans echter erg verschillende typen basisinkomen voor ogen. Links-progressieven willen veelal een onvoorwaardelijk, universeel basisinkomen dat hoog genoeg is om een menswaardig leven te leiden. Zulk ‘volwaardig’ basisinkomen ligt doorgaans boven het bestaansminimum en zou ook een aantal bestaande uitkeringen en toeslagen kunnen vervangen, zoals de sociale bijstand, de ziekte-uitkering of het ouderdomspensioen. Sommige links-progressieven vinden echter dat er aan de huidige sociale zekerheid niet gemorrel mag worden, en stellen daarom een ‘partieel’ basisinkomen voor dat relatief laag ligt maar louter bedoeld is als aanvulling op het bestaande systeem. Rechts-conservatieven op hun

beurt willen meestal geen volledig universeel of volledig onvoorwaardelijk basisinkomen, maar wel een basisinkomen dat grenzen stelt aan minstens één van beide. Dat kan bijvoorbeeld door het geld enkel te geven aan mensen met lage inkomens (zoals in een negatieve inkomensbelasting), door verblijfs- of nationaliteitsvoorwaarden op te leggen (om op die manier te vermijden dat een basisinkomen migranten aantrekt), of door de toegang te beperken tot mensen die werken of op een andere manier een zinvolle bijdrage leveren aan de maatschappij (zoals in een participatie-inkomen). Daarnaast stellen recht-conservatieven vaak een basisinkomen voor dat redelijk laag ligt en tegelijkertijd de meeste (of zelfs alle) bestaande sociale zekerheidsregelingen vervangt.

Voor een mooie illustratie van hoe de betekenis van een basisinkomen kan verschillen tussen politiek links en politiek rechts verwijzen we naar de intussen erg befaamde Amerikaanse presidentsverkiezingen van 1972, toen zowel

¹⁸ Voor een meer uitgebreide discussie, zie: Van Parijs, P., & Vanderborght, Y. (2017). *Basic Income: A Radical Proposal for a Free Society and a Sane Economy*. Harvard: Harvard University Press.

Richard Nixon (de Republikeinse kandidaat) als George McGovern (de Democratische kandidaat) hun eigen versie van een basisinkomen aan de kiezer voorlegden. Het plan van McGovern was om elke Amerikaan een bedrag van \$1000 per jaar te betalen, dat dan gedeeltelijk zou worden teruggevorderd via het belastingstelsel, zodat het uiteindelijk vooral ten goede zou komen aan gezinnen met een laag inkomen. Dit voorstel werd destijds echter als zeer onrealistisch beschouwd en stond nooit echt vooraan op de agenda. Dit staat in schril contrast met het voorstel van Nixon, het zogenaamde 'Family Assistance Plan' (FAP), dat door het Amerikaanse Congres serieus in overweging werd genomen en bijna in wetgeving werd omgezet, ware het niet dat de Democraten zich zorgen maakten dat het bedrag te laag was en de Republieken vreesden dat het programma de werkbereidheid zou ondermijnen.¹⁹ Tot op vandaag wordt de bijna-aanvaarding van Nixon's plan door sommigen gezien als het dichtst dat een land ooit geweest is bij de introductie van een nationaal basisinkomen. Nixon's FAP was echter geen universeel en onvoorwaardelijk basisinkomen, maar was beperkt tot gezinnen in armoede, die bovendien ook –op enkele uitzonderingen na– hun werkwillegheid moesten bewijzen.

Het basisinkomen in de Nederlandse politiek

Ondanks het feit dat een basisinkomen globaal bekeken door zowel politiek links als politiek rechts voorgesteld wordt (maar dan in erg verschillende varianten) komt in de Nederlandse context alle politieke steun voor een basisinkomen uitsluitend uit linkse hoek. Verschillende links-gezinde partijen hebben de afgelopen jaren hun steun betuigd voor het idee van een basisinkomen in hun partijprogramma. Zo stelt GroenLinks dat het stapsgewijs een onvoorwaardelijk basisinkomen wil invoeren voor iedereen (zonder daarbij al te veel in detail te treden over de hoogte, financiering, integratie in het systeem, etc.). D66 stelt op haar beurt dan weer een negatieve inkomensbelasting voor, een soort belastingkorting voor lagere inkomens die op termijn een aantal bestaande sociale uitkeringen (zoals de bijstand en het AOW pensioen) zou afschaffen en gefinancierd wordt door een simultane verlaging van de inkomstenbelasting en verhoging van belastingen op vervuiling en vermogen. Ook de Partij van de Arbeid (PvdA) en de Partij voor de Dieren (PvdD) zeggen in hun partijprogramma's open te staan voor experimenten met een basisinkomen. Politiek rechts in Nederland lijkt in het algemeen onverschillig of tegen een basisinkomen te zijn.²⁰

Op basis van de posities van politieke partijen zou je verwachten dat publieke steun voor een basisinkomen in de Nederlandse context vooral vanuit linkse hoek komt. Maar is dat wel zo? In welke mate zijn linkse kiezers gewonnen voor het idee van een basisinkomen? En welk soort basisinkomen verkiezen ze dan? Verschillen linkse kiezers bovendien van hun rechtse tegenhangers? En als dat zo is, zijn die verschillen

dan onoverbrugbaar, of vallen er compromissen te sluiten wat betreft bepaalde types basisinkomen?

Deze vragen beantwoorden we aan de hand van het hierboven beschreven vignet-experiment in de BIN Survey. Concreet splitsten we de respondenten eerst op per electoraat en berekenden we vervolgens per electoraat het percentage dat aangeeft voorstander te zijn van de invoering van het specifieke type basisinkomen dat ze te zien kregen in het experiment. We beschouwen iemand als voorstander wanneer hij of zij een score geeft van 6 of meer op een schaal die loopt van 0 tot 10, waarbij 0 staat voor "sterk tegen" en 10 voor "sterk voor". Alvorens in te gaan op de resultaten is het van belang aan te stippen dat door het versplinterde partijlandschap in Nederland voor de meeste partijen het aantal kiezers in de steekproef te klein is om statistisch betrouwbare analyses uit te voeren. Om die reden zijn de kiezers van de volgende partijen samengevoegd: GroenLinks en Partij voor de Dieren, PvdD (respectievelijk 90 en 54 respondenten), Partij van de Arbeid, PvdA en Socialistische Partij, SP (89 en 101), Democraten 66, D66 en Volt (124 en 38), Christen-Democratisch Appèl, CDA en ChristenUnie, CU (61 en 47), Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, VVD en JA21 (162 en 38), en Partij voor de Vrijheid, PVV en Forum voor Democratie, FvD (85 en 24). Hoewel er uiteraard belangrijke verschillen zijn tussen de samengevoegde partijen en hun respectievelijke kiezers lijkt ons dit de meest voor de hand liggende groepering op basis van hun onderlinge gelijkenissen. Respondenten die aangeven blanco gestemd te hebben tijdens de Tweede Kamerverkiezingen van 2021, niet stemden, nog niet stemgerechtigd waren, niet meer weten op wie ze stemden, dat liever niet prijsgeven, of stemden op partijen die op dat moment een erg klein kiezersaantal hadden en moeilijker samen te voegen zijn met andere, grotere partijen (zoals BIJ1 of DENK) werden niet meegenomen in de analyse. Dit geldt uiteraard ook voor partijen die pas opkwamen na de laatste Tweede Kamerverkiezingen.

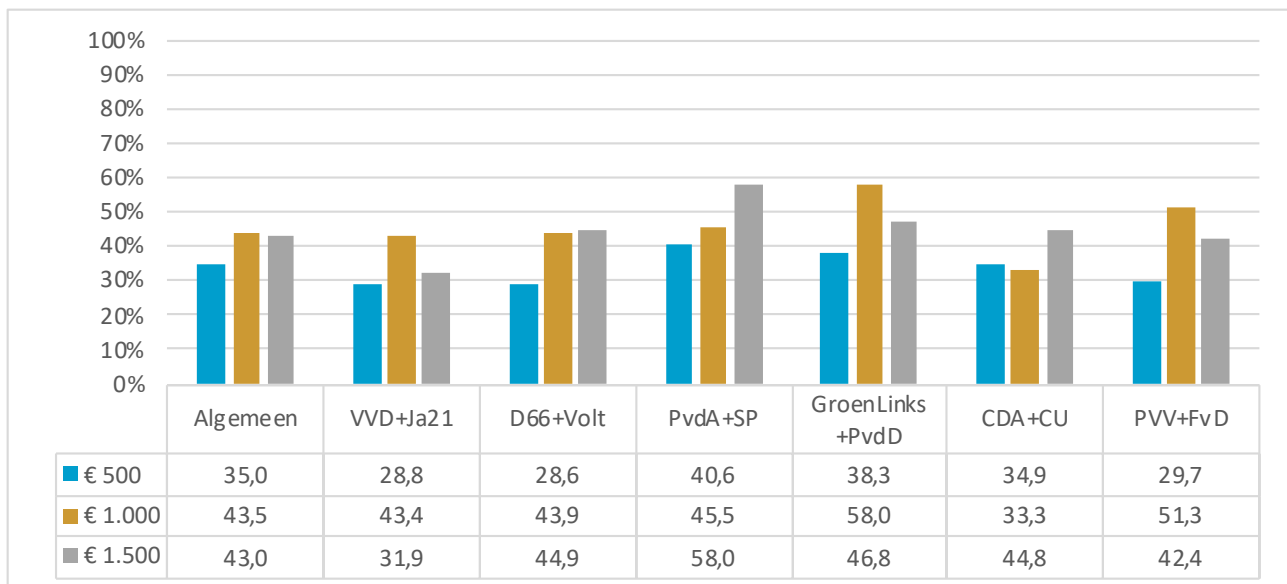
De generositeit van het basisinkomen

Laat ons eerst dieper ingaan op de steun voor een basisinkomen dat varieert in generositeit. Figuur 1 toont per electoraat het percentage respondenten dat zich uitsprekt voor een basisinkomen van respectievelijk €500, €1000 en €1500. Op basis van het voorgaande zou je misschien verwachten dat linkse kiezers eerder zullen gaan voor de meest genereuze variant en rechtse kiezers voor de minst genereuze variant. Het wordt echter snel duidelijk dat elke electorale groep –van links tot rechts– het meest gekant is tegen een basisinkomen van €500, wat voor de meeste gezinstypes ver onder het in Nederland wettelijk bepaalde sociale minimum ligt (behalve misschien voor alleenstaande jongeren).

Er zijn echter ook een aantal opmerkelijke verschillen tussen

¹⁹ Caputo, R. (2012) (Ed.). *Basic Income Guarantee and Politics. International Experiences and Perspectives on the Viability of Income Guarantee*. London: Palgrave Macmillan.

²⁰ Roosma, F. (2022). A Struggle for Framing and Interpretation: The Impact of the 'Basic Income Experiments' on Social Policy Reform in the Netherlands. *European Journal of Social Security*, 24(3), 192-212.

Figuur 1. Steun voor een basisinkomen dat verschilt in generositeit, per politiek electoraat (in %)

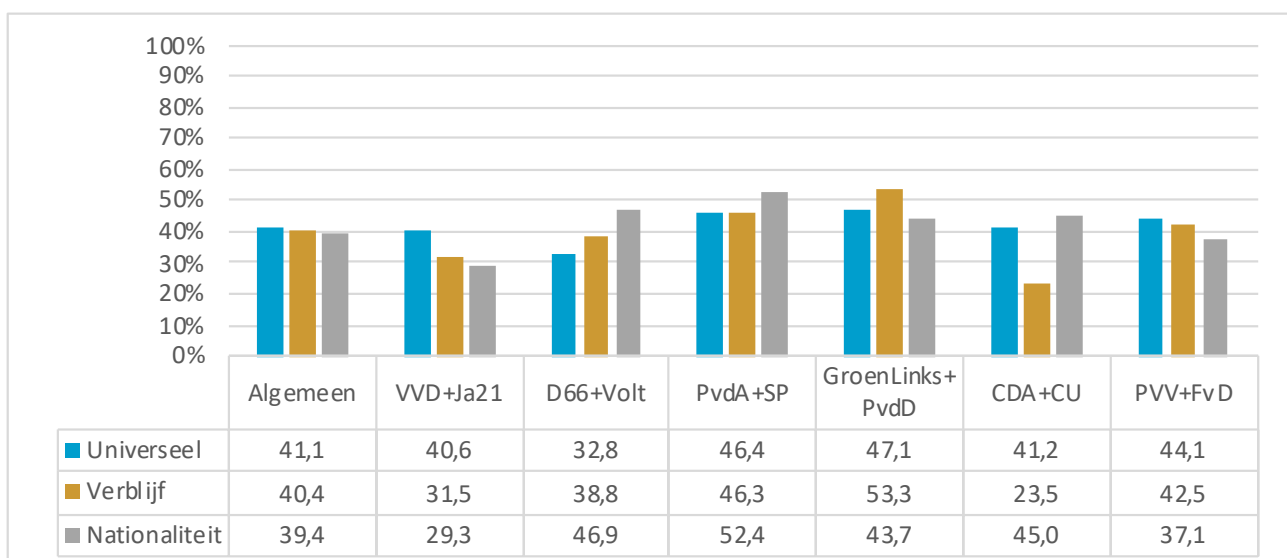
de verschillende kiesgroepen. Zo hebben de kiezers van de socialistische en de Christendemocratische partijen een duidelijke voorkeur voor een basisinkomen van €1500, terwijl de kiezers van GroenLinks/PvdD, VVD/JA21 en PVV/FvD liever een basisinkomen van €1000 willen introduceren. De kiezers van D66/Volt maken nauwelijks onderscheid tussen beide bedragen. Daarnaast is het opvallend dat de steun voor een basisinkomen over het algemeen hoger ligt bij de kiezers van linkse partijen (PvdA, SP, GroenLinks en PvdD) dan bij de kiezers van centrum en rechtse partijen (D66, Volt, CU, CDA, CU, VVD, PVV, FvD) –ongeacht de generositeit daarvan.

Met het oog op coalitievorming tussen de verschillende politieke blokken lijkt een gematigd basisinkomen van €1000 de meeste slaagkansen te hebben, omdat bij nagenoeg alle kiesgroepen tussen de 40% en 60% zich hiervoor uitspreekt. De enige uitzondering hierop zijn de Christendemocratische kiezers, waarvan slechts 33% een basisinkomen van €1000

steunt. Ook een basisinkomen van €1500 behoort tot de mogelijkheden, al zijn de kiezers van het grootste partijblok (op het moment van schrijven) in Nederland voornamelijk tegen: slechts 32% van de VVD/JA21 kiezers is voorstander van het meest genereuze bedrag.

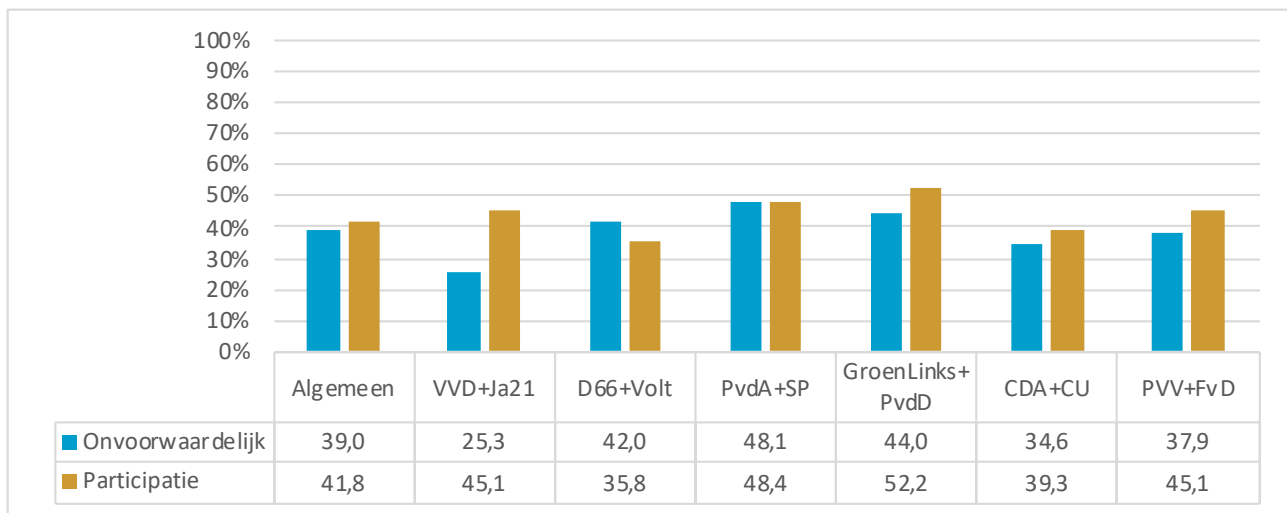
De universaliteit van het basisinkomen

Naast de generositeit van een basisinkomen is ook de universaliteit ervan politiek omstreven. Figuur 2 toont daarom per electoraat het percentage respondenten dat aangeeft voorstander te zijn van een basisinkomen dat varieert in de mate van universaliteit. Concreet werden er in het vignet-experiment drie opties getoond: (1) een volledig universeel basisinkomen voor iedereen, dus ook voor nieuwkomers, (2) een basisinkomen waarvan de toegang beperkt is tot diegenen die reeds een aantal jaren in Nederland verblijven, en (3) een basisinkomen waarvan de toegang beperkt is tot diegenen

Figuur 2. Steun voor een basisinkomen dat verschilt in universaliteit, per politiek electoraat (in %)

Figuur 3. Steun voor een basisinkomen dat verschilt in conditionaliteit, per politiek electoraat (in %)

met de Nederlandse nationaliteit. De intuïtieve verwachting hier is dat vooral politiek rechts tegen een basisinkomen zal zijn wanneer dat volledig universeel is, uit vrees dat het de migratie naar Nederland zou doen toenemen. Politiek links daarentegen staat bekend als cultureel progressief en zou dus grotere voorstander kunnen zijn van een volledig universeel basisinkomen, zonder verblijfs- of nationaliteitsvoorwaarden.

Deze intuïtieve verwachtingen worden echter ontkracht door de resultaten van het experiment. Meer nog, we zien feitelijk het tegengestelde patroon, waarbij een volledig universeel basisinkomen meer steun vindt bij rechtse dan bij linkse kiezers. Zo blijkt 40,6% van de VVD/JA21 kiezers voor een universeel basisinkomen te zijn, vergeleken met maar 31,5% en 29,3% voor een basisinkomen met respectievelijk verblijfs- en nationaliteitsvoorwaarden. Een gelijkaardig, maar minder uitgesproken, patroon is terug te vinden bij de kiezers van PVV/FvD. Linkse kiezers daarentegen, zowel van de socialistische partijen als van GroenLinks/PvdD, zijn dan weer wat minder gewonnen voor het idee van volledige universaliteit en kiezen eerder voor een basisinkomen met respectievelijk verblijfs- of nationaliteitsvoorwaarden. Hetzelfde geldt voor de kiezers van D66/Volt, waarvan slechts 32,8% akkoord gaat met een volledig universeel basisinkomen vergeleken met 46,9% voor een basisinkomen met nationaliteitsvoorwaarden. Christendemocratische kiezers blijken vooral gekant te zijn tegen een basisinkomen met verblijfsvoorwaarden (32,5%) in vergelijking met een volledig universeel basisinkomen (41,2%) of een basisinkomen met nationaliteitsvoorwaarden (45%). De CDA/CU is hiermee opnieuw de vreemde eend in de bijt met het oog op coalitievorming, vermits een basisinkomen met verblijfsvoorwaarde voor de meeste andere kiesgroepen vrij acceptabel lijkt te zijn (behalve misschien ook voor kiezers van VVD/JA21). Hoewel de hier gepresenteerde resultaten mogelijks contra-intuïtief zijn, is het opnieuw opvallend dat de absolute steun voor een basisinkomen over het algemeen hoger is onder linkse dan onder rechtse kiezers.

De conditionaliteit van het basisinkomen

Tot slot kijken we naar de steun voor verschillende types basisinkomen die variëren in de mate van conditionaliteit. Figuur 3 toont per electoraat het percentage respondenten dat aangeeft voorstander te zijn van twee verschillende soorten basisinkomen: een volledig onvoorwaardelijk basisinkomen en een voorwaardelijk participatie-inkomen. Die laatste is een variant op het basisinkomen waarbij de toegang beperkt wordt tot mensen die een maatschappelijk gewaardeerde bijdrage leveren –o.a. door middel van betaald werk, het opnemen van zorgtaken, of het volgen van een beroepsopleiding– en werd voor het eerst voorgesteld door Brits econoom Anthony Atkinson, vanuit de overtuiging dat een participatie-inkomen meer publieke en dus politieke steun zou krijgen dan een onvoorwaardelijk basisinkomen. Het argument is dat een participatie-inkomen, omwille van haar conditionaliteit, minder sterk indruist tegen de arbeidsethos en diepgewortelde principes van reciprociteit en verdienste (die ook in Nederland nog steeds als erg belangrijk ervaren worden). Je zou echter ook kunnen verwachten dat de vraag naar conditionaliteit vooral speelt bij politiek rechts, en minder bij politiek links.

Ons experiment toont echter heel duidelijk aan dat de meeste kiesgroepen –van linkse én rechtse makelij– een participatie-inkomen verkiezen boven een onvoorwaardelijk basisinkomen. Dit is vooral het geval bij VVD/JA21 kiezers (45,1% vs. 25,3%), maar evenzeer ook bij kiezers van PVV/FvD (45,1% vs. 37,9%), GroenLinks/PvdD (52,2% vs. 44%), en (doch in mindere mate) CDA/CU (39,3% vs. 34,6%). Er zijn echter twee belangrijke uitzonderingen. De eerste is dat kiezers van de socialistische partijen geen sterke voorkeur hebben. De tweede is dat de kiezers van D66/Volt een onvoorwaardelijk basisinkomen prefereren boven een participatie-inkomen (42% versus 35,8%). Ze staan hierin echter alleen. Met het oog op coalitievorming lijkt een participatie-inkomen dus een veel grotere slaagkans te hebben dan een onvoorwaardelijk basisinkomen. Het dient wel nogmaals opgemerkt te worden dat de absolute steun voor beide types doorgaans hoger ligt bij linkse dan bij rechtse kiezers.

Samenvatting

Samenvattend kunnen we stellen dat het inderdaad lijkt te kloppen dat een basisinkomen vooral gesteund wordt door links-progressieve kiezers, met name door kiezers van PvdA/SP en GroenLinks/PvdD. We zien echter ook dat linkse kiezers niet altijd een voorkeur hebben voor het soort basisinkomen dat je intuïtief zou verwachten. Ze verkiezen meer bepaald een voorwaardelijk participatie-inkomen boven een onvoorwaardelijk basisinkomen, en een basisinkomen met verblijfs- of nationaliteitsvoorwaarden boven een volledig universeel basisinkomen. Een interessante vraag in dit opzicht is of linkse kiezers ook daadwerkelijk zulke types basisinkomen verkiezen, of dat ze in plaats daarvan kiezen voor het soort basisinkomen waarvan ze denken dat centrum en rechtse kiezers ook overtuigd zijn. Met het oog op zulke coalitievorming is er over de ganse lijn bekeken het meeste draagvlak voor een participatie-inkomen van €1000 met verblijfsvoorwaarden. Wat hierbij opvalt is de eensgezinde oppositie ten aanzien van het minst genereuze basisinkomen (van €500): zowel linkse, centrum en rechtse kiezers willen vooral geen basisinkomen dat onder het sociale minimum valt.

Aanname 2: een basisinkomen vindt vooral steun bij maatschappelijk kwetsbare groepen

Sarah Puijk

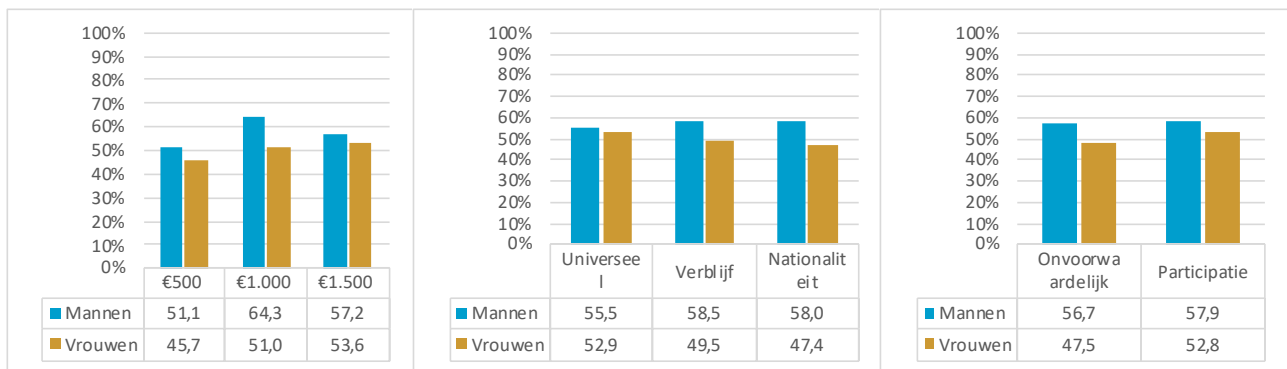
Maatschappelijke kwetsbaarheid en steun voor het basisinkomen

Het basisinkomen is vanuit het vraagstuk van bestaanszekerheid relevanter dan ooit. Als gevolg van de inflatie en stijgende gas- en elektriciteitsprijzen neemt de bestaanszekerheid namelijk voor veel maatschappelijk kwetsbare groepen verder af. Dit houdt in dat deze groepen niet de zekerheid hebben om te beschikken over voldoende middelen om hun levensonderhoud en levenspatroon te garanderen volgens de geldende normen van welzijn. En de cijfers liegen er niet om: afgelopen juni

bracht het Centraal Planbureau (CPB) naar buiten dat 1,2 miljoen huishoudens niet in staat zijn om uit hun maandelijkse inkomsten de noodzakelijke rekeningen te betalen.²¹ Dit betreft tussen de 9% en 15% van alle huishoudens, en kan oplopen tot 85% wanneer er alleen wordt gekeken naar de laagste inkomens. In het rapport *Kansrijk armoedebeleid* uit 2020 stellen het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en Cultureel Planbureau (CPB) dat een basisinkomen een oplossing zou kunnen zijn voor maatschappelijk kwetsbare groepen om uit de armoede te krabbelen.²² Maar zijn die maatschappelijk kwetsbare groepen gemiddeld genomen ook grotere voorstanders van een

²¹ Schulenberg, R., & Vlekke, M., *Stresstest kosten van levensonderhoud* [Online]. Centraal Planbureau, juni 2022, p. 1-20. Beschikbaar op: <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Publicatie-Stresstest-kosten-van-levensonderhoud.pdf>.

²² Olsthoorn, M., Koot, P., Hoff, S., Ras, M., van Hulst, B., Wildeboer-Schut, J. M., Arts, J., Goderis, B., Thijssen, L., de Haard, M., Vlekke, M., & Verkade, E., *Kansrijk armoedebeleid* [Online]. Centraal Planbureau (CPB) en Sociaal Cultureel Planbureau (SCP), juni 2020, p. 1-218. Beschikbaar op: <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2020/06/18/kansrijk-armoedebeleid>.

Figuur 4. Steun voor een basisinkomen dat verschilt in generositeit, universaliteit en conditionaliteit, opgedeeld naar gender (in %)

basisinkomen? En varieert deze steun per soort basisinkomen? Om dat te kunnen stellen, wordt er gekeken naar de steun voor een basisinkomen variërend in generositeit, universaliteit en conditionaliteit onder maatschappelijke groepen op basis van gender, leeftijd, opleiding en inkomen. We gaan er hier van uit dat vrouwen, jongvolwassen, laagopgeleiden en lagere inkomens in het bijzonder een hoger risico lopen op maatschappelijke kwetsbaarheid dan hun respectievelijke tegenhangers. In wat volgt, wordt dit ook ondersteund met behulp van diverse statistieken die duidelijk aantonen dat deze groepen gemiddeld genomen een grotere bestaansonzekerheid kennen. Dit zou zich vervolgens kunnen vertalen in een hogere steun voor een basisinkomen onder deze groepen.

Gender: zijn vrouwen grotere voorstanders van een basisinkomen?

Ten eerste gaan we er van uit dat vrouwen gemiddeld genomen maatschappelijk kwetsbaarder zijn dan mannen. In Nederland zijn de huishoudelijke taken namelijk nog steeds ongelijk verdeeld: vrouwen besteden meer tijd aan zorgtaken dan mannen, wat zowel het hele huishouden als losse taken omvat.²³ Deze ongelijke verdeling zou ertoe leiden dat vrouwen vaker parttime in loondienst zijn, waardoor zij vervolgens permanent tot minder financiële middelen beschikken.²⁴ Een basisinkomen zou eventueel als blijk van waardering van onbetaald werk –zoals huishoudelijk werk, vrijwilligerswerk en mantelzorg– kunnen dienen. Echter wordt er vanuit feministische hoek gewaarschuwd dat een basisinkomen niet de verwachting mag creëren dat voornamelijk vrouwen onbetaald

werk moeten verrichten, oftewel dat een basisinkomen als “aanrechtssubsidie” dient.²⁵ Naast het feit dat vrouwen meer tijd besteden aan zorgtaken, zijn vrouwen vaker werkloos,²⁶ alleenstaande ouder,²⁷ weduwe²⁸ en arbeidsongeschikt²⁹ dan mannen. Ook zijn de huidige sociale uitkeringen en toeslagen gebaseerd op het arbeidsverleden en/of het gezamenlijk inkomen en vermogen, wat vrouwen kan beperken in hun financiële onafhankelijkheid.³⁰ Zij ontvangen namelijk geen of minder uitkeringen en toeslagen wanneer hun partner boven het sociaal minimum verdient, waardoor de partner de volledige controle kan houden over de financiële middelen.³¹ Vervolgens kan dit ertoe leiden dat vrouwen minder autonomie en vrijheid hebben over hun uitgaven. Een basisinkomen zou dit eventueel kunnen ontwijken, waardoor verlichting wordt geboden aan vrouwen die werkloos zijn en weinig tot geen toegang hebben tot sociale uitkeringen door het beperkte arbeidsverleden of het inkomen van hun partner. Om deze redenen zijn vrouwen gemiddeld genomen maatschappelijk kwetsbaarder en daarom mogelijk ook grotere voorstanders van een basisinkomen dan mannen.

Figuur 4 toont het percentage respondenten, opgedeeld naar gender, dat aangeeft voorstander te zijn van een basisinkomen dat verschilt in generositeit, universaliteit en conditionaliteit. Over het algemeen valt op dat meer mannen dan vrouwen voorstander zijn van een basisinkomen, aangezien er bij elk soort basisinkomen procentueel meer mannen zijn die hun steun uitspreken. Alleen wanneer er wordt ingezoomd op het soort basisinkomen, zijn er duidelijke verschillen zichtbaar tussen mannen en vrouwen. Wanneer het neerkomt op generositeit

²³ Roeters, A., *Een week in kaart (editie 2)* [Online]. Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), mei 2019, p. 1-47. Beschikbaar op: <https://digitaal.scp.nl/eenweekinkaart2/>.

²⁴ Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), *Emancipatiemotor 2020* [Online]. Mei 2019, p. 1-47. Beschikbaar op: <https://digitaal.scp.nl/emancipatiemonitor2020/assets/pdf/emancipatiemonitor2020.pdf>.

²⁵ Robeyns, I., *Het basisinkomen. Waarom zouden we dat (niet) willen?* [Online]. 12 januari 2019, p. 1-25. Beschikbaar op: https://www.uu.nl/sites/default/files/gw_ea6_het_basisinkomen.pdf.

²⁶ Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), *Werkloosheid naar leeftijd en geslacht* [Online]. 17 augustus 2022. Beschikbaar op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-arbeidsmarkt/werklozen/werkloosheid-naar-leeftijd-en-geslacht>.

²⁷ Nederlands Jeugdinstituut, *Cijfers over gezinnen* [Online]. 18 februari 2022. Beschikbaar op: <https://www.nji.nl/cijfers/gezinnen>.

²⁸ Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), *Verweduwen: geslacht, leeftijd (op 31-12) en huwelijksduur (op 31-12)* [Online]. 17 september 2021. Beschikbaar op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/03781>.

²⁹ ter Horst, E., & Berendsen, E., *Het verschil in WGA-risico tussen mannen en vrouwen* [Online]. UWV Kennisverslag 2021-6, p. 1-12. Beschikbaar op: <https://www.uwv.nl/overuwv/Images/ukv-2021-6-verschil-wga-risico-man-vrouw.pdf>.

³⁰ Het Juridisch Loket, *Wat zijn de gevolgen voor mijn uitkering of toeslag als ik ga samenwonen?* [Online]. 2022. Beschikbaar op: <https://www.juridischloket.nl/wonen-en-buren/samenwonen/uitkering-en-samenwonen/>.

³¹ Lorena Lombardozi, ‘Gender Inequality, Social Reproduction and the Universal Basic Income’, *The Political Quarterly*, 91 (2020), p. 317-323.

is een basisinkomen van €1500 het meest populair onder vrouwen (53,6%), terwijl mannen (64,3%) meer neigen naar een basisinkomen van €1000. Wat betreft universaliteit geniet een volledig universeel basisinkomen de meeste steun onder vrouwen (52,9%), in tegenstelling tot mannen, voor wie een basisinkomen met verblijfsvoorwaarden het meest populair is (58,5%). Ten slotte wordt er gekeken naar conditionaliteit, waar zichtbaar is dat mannen geen sterke voorkeur hebben: aan de ene kant steunt 57,9% een voorwaardelijk participatie-inkomen, en aan de andere kant spreekt 56,7% zich uit voor een volledig onvoorwaardelijk basisinkomen. Vrouwen (52,8%) hebben een lichte voorkeur voor een voorwaardelijk participatie-inkomen.

Concluderend zijn mannen, tegen de verwachting in, vaker voorstander van een basisinkomen dan vrouwen. Wel neigen vrouwen meer naar de meest genereuze en het meest universele basisinkomen, terwijl mannen een voorkeur hebben voor een minder genereus en minder universeel basisinkomen.

Leeftijd: zijn jongvolwassenen positiever over een basisinkomen?

Vervolgens wordt er dieper ingegaan op de kwestie van leeftijd, waarvoor verschillende argumenten bestaan over wie maatschappelijk kwetsbaar is en om die reden het basisinkomen zal steunen. Voor deze argumenten verder worden toegelicht is het van belang aan te stippen dat in de BIN enquête leeftijdsgroepen zijn gecreëerd van 18 tot 30 jaar, 31 tot 59 jaar en 60-plussers. Aan de ene kant zijn 60-plussers maatschappelijk kwetsbaar omdat zij vaker eenzaam zijn³² en gezondheidsproblemen hebben³³ dan jongere leeftijdsgroepen,

wat kan leiden tot hogere zorgkosten³⁴ en een grotere noodzaak voor mantelzorg.³⁵ Bovendien zijn er bijna 1,5 miljoen gepensioneerd die geen³⁶ of relatief weinig³⁷ tweede pijler pensioen ontvangen (wat het opgebouwde pensioen via de werkgever omvat). Dit betekent dat zij alleen een AOW of een aanvulling daarop ontvangen, welke op dit moment lager is dan het bruto minimumloon.³⁸ Aan de andere kant is het gemiddelde bruto maandinkomen van AOW-huishoudens boven modaal³⁹ en hebben 60-plussers gemiddeld meer vermogen dan jongere leeftijdsgroepen.⁴⁰ Ook hebben 60-plussers die nog actief zijn op de arbeidsmarkt vaker een vast arbeidscontract⁴¹ en zijn zij minder vaak werkloos⁴² dan jongere leeftijdsgroepen. Op basis van deze argumenten kan er worden gesteld dat 60-plussers minder maatschappelijk kwetsbaar zijn dan jongere leeftijdsgroepen en om die reden minder voor een basisinkomen zijn. Daarnaast zijn 60-plussers mogelijk ook minder geïnteresseerd in het basisinkomen omdat het AOW al kan worden aanschouwd als een soort van basisinkomen. Iedereen die in Nederland woont bouwt het recht op een AOW-pensioen namelijk automatisch op.⁴³

Om deze redenen kan er worden gesteld dat 18 tot 30-jarigen maatschappelijk kwetsbaarder zijn dan oudere leeftijdsgroepen en om die reden positiever zullen zijn over het basisinkomen. Zij hebben namelijk een hoger risico op armoede en sociale exclusie,⁴⁴ zijn vaker werkloos⁴⁵ en zijn de grootste slachtoffers van de huidige wooncrisis.⁴⁶ Door het woningtekort belanden 18 tot 30-jarigen vaker op lange wachtlijsten voor sociale huurwoningen en zien zich dan genooddaakt voor hoge prijzen een huurwoning in de particuliere sector te vinden waar ook hoge inkomenseisen aan worden gesteld (aangezien

³² Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), *Bijna 1 op de 10 Nederlanders voelde zich sterk eenzaam in 2019* [Online]. 27 maart 2020. Beschikbaar op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/13/bijna-1-op-de-10-nederlanders-voelde-zich-sterk-eeenzaam-in-2019>.

³³ André, S., Meuleman, R., & Kraaykamp, G., *Gezondheidsgedrag naar leeftijd* [Online]. Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), 10 juli 2018. Beschikbaar op: <https://digitaal.scp.nl/leefstijl/gezondheidsgedrag-naar-leeftijd/>.

³⁴ Wong, A., Kommer, G. J., & Polder, J. J., *Levensloop en zorgkosten* [Online]. RIVM rapport 270082001, 2008, p. 1-59. Beschikbaar op: <https://www.rivm.nl/bibliotheek/rapporten/270082001.pdf>

³⁵ Centraal Planbureau voor de Statistiek (CBS), *55-plussers over mantelzorg krijgen* [Online]. 22 september 2020. Beschikbaar op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2020/55-plussers-over-mantelzorg-krijgen?onepage=true#:~:text=Een%20op%20vier%2075%2Dplussers,n%2018%20uur%20per%20week>.

³⁶ De Telegraaf, *Bond: zorgelijk aantal mensen zonder pensioen* [Online]. 14 januari 2022. Beschikbaar op: <https://www.telegraaf.nl/financieel/1367090633/bond-zorgelijk-aantal-mensen-zonder-pensioen>.

³⁷ Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), *Half miljoen 55-plussers met lage opbouw tweede pijler pensioen* [Online]. 4 maart 2022. Beschikbaar op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2022/09/half-miljoen-55-plussers-met-lage-opbouw-tweedepijlerpensioen>.

³⁸ Rijksoverheid, *Uitkeringsbedragen per 1 januari 2022* [Online]. 21 december 2021. Beschikbaar op: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2021/12/21/uitkeringsbedragen-per-1-januari-2022>.

³⁹ Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), *Materiële welvaart in Nederland* [Online]. 2022, p. 1-148. Beschikbaar op: [https://longreads.cbs.nl/materiele-welvaart-in-nederland-2022/inkomen-van-huishoudens/#:~:text=Het%20bruto%2Dinkomen%20van%20huishoudens,uit%20uitkeringen%20\(inclusief%20pensioen\)](https://longreads.cbs.nl/materiele-welvaart-in-nederland-2022/inkomen-van-huishoudens/#:~:text=Het%20bruto%2Dinkomen%20van%20huishoudens,uit%20uitkeringen%20(inclusief%20pensioen)).

⁴⁰ Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), *Vermogen van huishoudens; huishoudenskenmerken, vermogensbestanddelen* [Online]. 19 oktober 2022. Beschikbaar op: <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83834NED/table?dl=17A1F>.

⁴¹ Organisation for Economic Co-Operation and Development (OECD), *Temporary employment* [Online]. 2022. Beschikbaar op: <https://data.oecd.org/emp/temporary-employment.htm>.

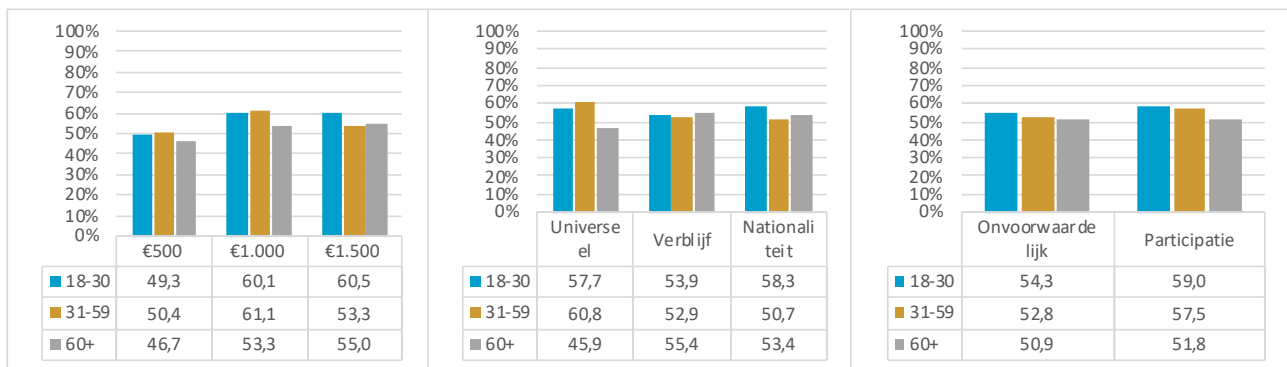
⁴² Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), *Werkloosheid naar leeftijd en geslacht* [Online]. 17 augustus 2022. Beschikbaar op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-arbeidsmarkt/werklozen/werkloosheid-naar-leeftijd-en-geslacht>.

⁴³ Rijksoverheid, *Opbouw pensioenstelsel* [Online]. 2022. Beschikbaar op: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/pensioen/opbouw-pensioenstelsel>.

⁴⁴ Eurostat, *Persons at risk of poverty or social exclusion by age and sex* [Online]. 20 december 2022. Beschikbaar op: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_PEPSo1N__custom_3419536/default/bar?lang=en.

⁴⁵ Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), *Werkloosheid naar leeftijd en geslacht* [Online]. 17 augustus 2022. Beschikbaar op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-arbeidsmarkt/werklozen/werkloosheid-naar-leeftijd-en-geslacht>.

⁴⁶ Eurostat, *Overcrowding by age, sex and poverty status – total population – EU-SILC survey* [Online]. 20 december 2022. Beschikbaar op: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_LVHO05A__custom_3419785/default/bar?lang=en.

Figuur 5. Steun voor een basisinkomen dat verschilt in generositeit, universaliteit en conditionaliteit, opgedeeld naar leeftijd (in %)

koopwoningen te duur zijn).⁴⁷ Daarnaast behoort een deel van de 18 tot 30-jarigen tot de ‘pechgeneratie’. Dit omvat studenten die gedurende de jaren 2015 tot 2022 werden onderworpen aan het leenstelsel en een studieschuld opbouwden.⁴⁸ Hoewel dit leenstelsel binnenkort zal verdwijnen,⁴⁹ zullen 1,6 miljoen mensen hun studieschuld van gemiddeld €15.900 moeten aflossen.⁵⁰ Naar aanleiding van deze argumenten lijkt het aannemelijk dat, vergeleken met oudere leeftijdsgroepen, 18 tot 30-jarigen maatschappelijk kwetsbaarder zijn en daarom positiever zijn over het basisinkomen.

Figuur 5 toont het percentage respondenten, opgedeeld naar leeftijd, dat aangeeft voorstander te zijn van een basisinkomen dat verschilt in generositeit, universaliteit en conditionaliteit. Over het algemeen valt op dat 18 tot 30-jarigen positiever zijn over een basisinkomen dan 60-plussers, aangezien er bij elk soort basisinkomen procentueel meer 18 tot 30-jarigen zijn die hun steun uitspreken. Wanneer er wordt ingezoomd op generositeit is zichtbaar dat onder zowel 18 tot 30-jarigen (60,5%) als 60-plussers (55,0%) een basisinkomen van €1500 het meest populair is. Daartegenover staat het basisinkomen van €1000, dat de meeste steun geniet onder 31 tot 59-jarigen (61,1%). Wat betreft universaliteit is te zien dat alle leeftijdsgroepen geen sterke voorkeur hebben. Zo neigt 58,3% van de 18 tot 30-jarigen naar een basisinkomen met nationaliteitsvoorwaarden, en daartegenover spreekt 57,7% zich uit voor een volledig universeel basisinkomen. Van de 60-plussers is 55,4% voorstander van een basisinkomen met verblijfsvoorwaarden, en 53,4% neigt naar een basisinkomen met nationaliteitsvoorwaarden. Onder 31 tot 59-jarigen is een volledig universeel basisinkomen het meest populair (60,8%).

Ten slotte wordt er gekeken naar conditionaliteit, waar te zien is dat alle leeftijdsgroepen positiever zijn over een voorwaardelijk participatie-inkomen dan over een onvoorwaardelijk basisinkomen: 59% van de 18 tot 30-jarigen, 57,5% van de 31 tot 59-jarigen en 51,8% van de 60-plussers neigen naar een participatie-inkomen.

Kortom, zoals verwacht zijn 18 tot 30-jarigen positiever over een basisinkomen dan oudere leeftijdsgroepen. Ze willen met name een generuus basisinkomen, dat wel afhankelijk is van een participatie-voorwaarde. Zulk participatie-inkomen vindt ook bij de oudere leeftijdsgroepen meer steun dan een volledig onvoorwaardelijk basisinkomen.

Opleiding: zijn laagopgeleiden meer voor een basisinkomen?

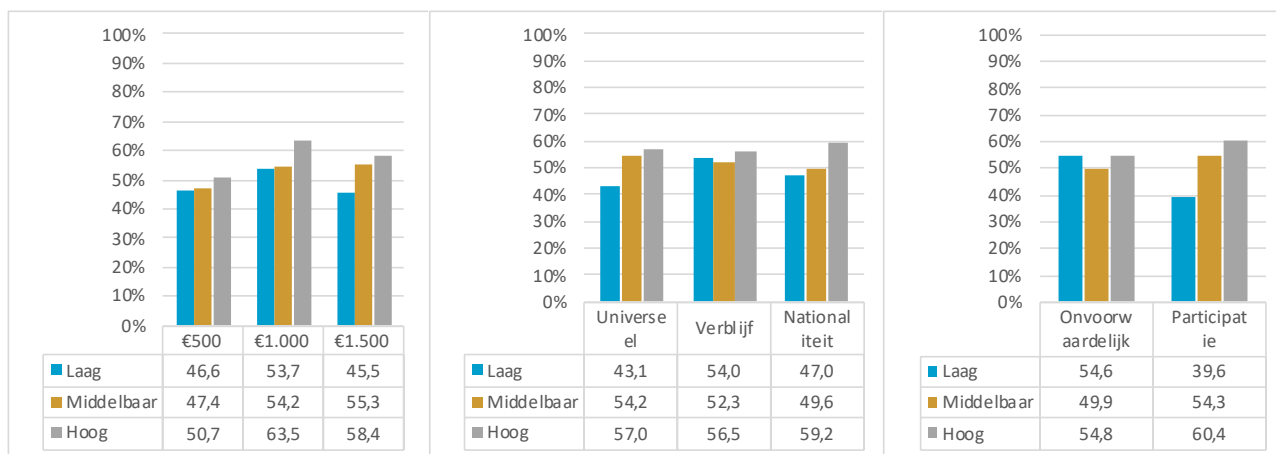
Wat opleidingstype betreft, stellen wij vast dat laagopgeleiden gemiddeld genomen maatschappelijk kwetsbaarder zijn dan middelbaar- of hoogopgeleiden. Voordat dit verder wordt beargumenteerd, is het van belang aan te stippen dat in de BIN enquête onder “laagopgeleid” wordt verstaan dat er geen opleiding is voltooid, of dat het hoogst voltooide opleidingsniveau het basisonderwijs, lbo, vmbo (kader- of beroepsgericht), mbo 1 of vbo is. Onder “middelbaar opgeleid” wordt verstaan dat het hoogst voltooide opleidingsniveau mavo, havo, vwo, vmbo (theoretisch of gemengd), (m)ulo, mbo 2, 3 of 4, mbo voor 1998, hbs of mms is. Onder “hoogopgeleid” wordt verstaan dat het hoogst voltooide opleidingsniveau hbo of wo is. Het argument dat laagopgeleiden maatschappelijk kwetsbaarder zijn wordt ondersteund door het feit dat deze

⁴⁷ NOS, *Jongeren over woningcrisis: ‘Zo veel geld heb ik gewoon niet’* [Online]. 11 september 2021. Beschikbaar op: <https://nos.nl/op3/collectie/13877/artikel/2397348-jongeren-over-woningcrisis-zo-veel-geld-heb-ik-gewoon-niet>.

⁴⁸ Delleman, L., *‘Pechgeneratie’ m’n hol: 5 redenen waarom onze studieschuld moet worden kwijtgescholden* [Online]. Brandpunt+, 3 februari 2022. Beschikbaar op: <https://www.npo3.nl/brandpuntplus/compensatie-vijf-argumenten>.

⁴⁹ Rijksoverheid, *Plannen kabinet voor herinvoering basisbeurs en tegemoetkoming studenten* [Online]. 2022. Beschikbaar op: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/hoger-onderwijs/plannen-kabinet-herinvoering-basisbeurs-en-tegemoetkoming>.

⁵⁰ Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), *Studieschuld blijft toenemen* [Online]. 15 september 2022. Beschikbaar op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/37/studieschuld-blijft-toenemen#:~:text=Hun%20studieschuld%20bedroeg%20gemiddeld%202020,dit%20bij%20vrouwen%20iets%20lager>.

Figuur 6. Steun voor een basisinkomen dat verschilt in generositeit, universaliteit en conditionaliteit, opgedeeld naar opleidingstype (in %)

groep vaker laagbetaald en onzeker werk⁵¹ verricht en vaker werkloos⁵² is dan middelbaar- en hoogopgeleiden. Bovendien draagt deze zwakkere arbeidsmarktpositie bij aan het hoger risico op armoede en sociale exclusie⁵³ en een lagere (gezonde) levensverwachting.⁵⁴ Om deze redenen zijn laagopgeleiden maatschappelijk kwetsbaarder en daarom mogelijk meer voor het basisinkomen dan middelbaar- en hoogopgeleiden.

Figuur 6 toont het percentage respondenten, opgedeeld naar opleidingsniveau, dat aangeeft voorstander te zijn van een basisinkomen dat verschilt in generositeit, universaliteit en conditionaliteit. Over het algemeen valt op dat hoogopgeleiden meer vóór een basisinkomen zijn dan laag- en middelbaaropgeleiden, aangezien er bij elk soort basisinkomen procentueel meer hoogopgeleiden zijn die hun steun uitspreken. Wanneer het neerkomt op generositeit, is een basisinkomen van €1000 het meest populair onder zowel laag- (53,7%) als hoogopgeleiden (63,5%), terwijl middelbaaropgeleiden (55,3%) een voorkeur hebben voor een basisinkomen van €1500. Wat betreft universaliteit is zichtbaar dat laagopgeleiden (54%) meer neigen naar een basisinkomen met verblijfsvoorwaarden. Onder hoogopgeleiden (59,2%) is een basisinkomen met nationaliteitsvoorwaarden het meest populair, en een volledig universeel basisinkomen geniet de meeste steun van middelbaaropgeleiden (54,2%). Ten slotte wordt er gekeken naar conditionaliteit, waar te zien is dat laagopgeleiden (54,6%) een voorkeur hebben voor het volledig onvoorwaardelijk basisinkomen, terwijl onder middelbaaropgeleiden (54,3%) een voorwaardelijk participatie-

inkomen de meeste steun geniet. Wel is het verschil hier heel klein. Onder hoogopgeleiden (60,4%) is het voorwaardelijk participatie-inkomen ook het meest populair.

Concluderend zijn hoogopgeleiden, tegen de verwachting in, meer vóór een basisinkomen vergeleken met laag- en middelbaaropgeleiden. Onder zowel laag- als hoogopgeleiden is een minder genereus en minder universeel basisinkomen het meest populair, terwijl middelbaaropgeleiden zich uitspreken voor het meest genereuze en het meest universele basisinkomen. Wel hebben laagopgeleiden een duidelijke voorkeur voor een volledig onvoorwaardelijk basisinkomen, in tegenstelling tot middelbaar- en hoogopgeleiden, die het participatie-inkomen steunen.

Inkomen: zijn beneden modale inkomens grotere voorstanders van een basisinkomen?

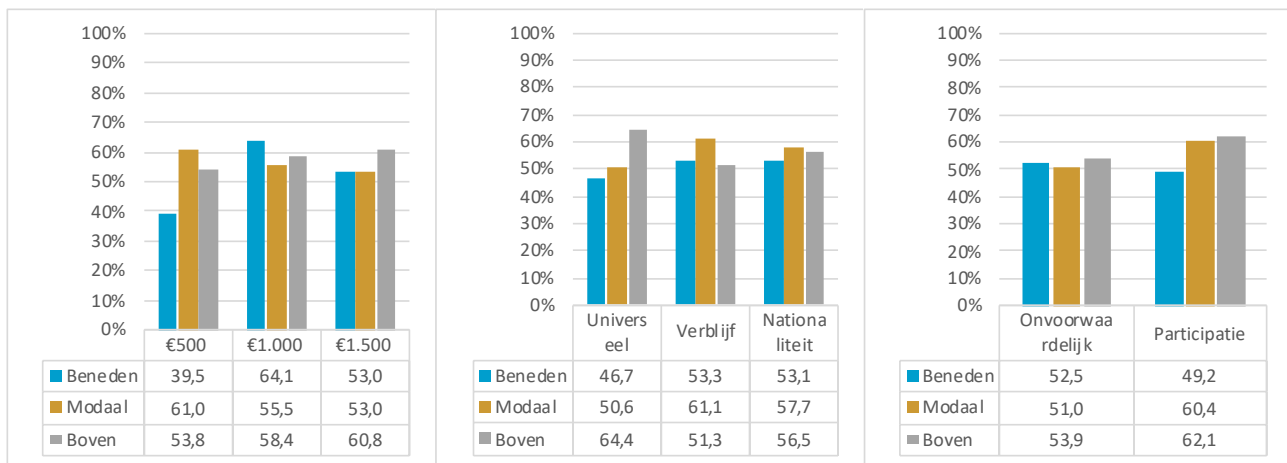
Als laatste wordt er gekeken naar maatschappelijke kwetsbaarheid op grond van inkomen, waar het uitgangspunt is dat mensen met een beneden modaal inkomen maatschappelijk kwetsbaarder zijn dan mensen met een modaal of boven modaal inkomen. Voordat dit verder wordt beargumenteerd, is het van belang aan te stippen dat in de BIN enquête een bruto jaarinkomen tussen de €14.100 en €36.500 of minder is gecategoriseerd als “beneden modaal”, een bruto jaarinkomen tussen de €36.500 en €43.500 als “modaal”, en een bruto jaarinkomen tussen de €43.500 en €73.000 of meer als “boven modaal”. Het argument is dat vooral bij de beneden modale

⁵¹ de Graaf-Zijl, M., Josten, E., Boeters, S., Eggink, E., Bolhaar, J., Ooms, I., den Ouden, A., & Woittiez, I., *De onderkant van de arbeidsmarkt 2025* [Online]. Centraal Planbureau (CPB) en Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), 2015, p. 1-117. Beschikbaar op: <https://www.cpb.nl/publicatie/de-onderkant-van-de-arbeidsmarkt-in-2025#docid-158203>.

⁵² Centraal Bureau voor de Statistiek, *Werkloosheid naar onderwijsniveau* [Online]. 2022. Beschikbaar op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-arbeidsmarkt/werklozen/werkloosheid-naar%20onderwijsniveau#:~:text=Werkloosheid%20op%20bijna%20alle%20onderwijsniveaus%20gedaald&text=Onder%20de%20beroepsbevolking%20met%20een.%2C%20wo%2Dmasters%20of%20doctorstitel>.

⁵³ Eurostat, *Persons at risk of poverty or social exclusion by educational attainment level (population aged 18 and over) – EU 2020 strategy* [Online]. 29 november 2022. Beschikbaar op: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_peps04/default/table?lang=en.

⁵⁴ Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), *Gezonde levensverwachting; onderwijsniveau; 2011/2014 – 2015/2018* [Online]. 11 november 2020. Beschikbaar op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/83780NED>.

Figuur 7. Steun voor een basisinkomen dat verschilt in generositeit, universaliteit en conditionaliteit, opgedeeld naar inkomen (in %)

inkomens de bestaanszekerheid afneemt door de toenemende kosten van levensonderhoud,⁵⁵ waardoor zij een hoger risico hebben op armoede en sociale exclusie⁵⁶ en een lagere (gezonde) levensverwachting⁵⁷ hebben dan modale en boven modale inkomens. Een basisinkomen zou deze bestaanszekerheid kunnen doen stijgen, aangezien het een basisniveau van zekerheid met zich meebrengt. Anders dan de huidige sociale uitkeringen en toeslagen hanteert een basisinkomen namelijk geen middelentoets, wat betekent dat iedereen – ongeacht de hoogte van het inkomen – een basisinkomen zou ontvangen.⁵⁸ Een deel van de beneden modale inkomens valt in de huidige verzorgingsstaat tussen wal en schip, aangezien zij geen of minder sociale uitkeringen en/of toeslagen ontvangen wanneer er net boven het sociaal minimum wordt verdiend.⁵⁹ Dit gaat gepaard met demotivatie om meer uren te werken, wat inhoudt dat de beneden modale inkomens onvoldoende mogelijkheden hebben om hun bestaanszekerheid te vergroten.⁶⁰ Om deze redenen wordt er gesteld dat mensen met een beneden modaal inkomen maatschappelijk kwetsbaarder zijn en daarom sterker voor een basisinkomen pleiten dan mensen met een modaal of boven modaal inkomen.

Figuur 7 toont het percentage respondenten, opgedeeld naar inkomen, dat aangeeft voorstander te zijn van een basisinkomen dat verschilt in generositeit, universaliteit en conditionaliteit. Over het algemeen is er niet één bepaalde inkomensgroep die een grotere voorstander is van het basisinkomen dan andere inkomensgroepen. Wanneer het neerkomt op generositeit, is een basisinkomen van €1000 het meest populair onder beneden modale inkomens (64,1%). Een

basisinkomen van €1500 geniet de meeste steun van boven modale inkomens (60,8%), terwijl modale inkomens (61,0%) meer neigen naar een basisinkomen van €500. Wat betreft universaliteit is zichtbaar dat onder zowel de modale (61,1%) als de beneden modale inkomens (53,3%) een basisinkomen met verblijfsvoorwaarden het meest populair is. In tegenstelling tot de lagere inkomensgroepen neigen boven modale inkomens (64,4%) meer naar een volledig universeel basisinkomen. Ten slotte wordt er gekeken naar conditionaliteit, waar te zien is dat beneden modale inkomens geen sterke voorkeur hebben: aan de ene kant steunt 52,5% een volledig onvoorwaardelijk basisinkomen, en aan de andere kant spreekt 49,2% zich uit voor een voorwaardelijk participatie-inkomen. Zowel de modale (60,4%) als boven modale inkomens (62,1%) hebben dan weer een duidelijke voorkeur voor een voorwaardelijk participatie-inkomen.

Concluderend zijn beneden modale inkomens niet per se grotere voorstanders van het basisinkomen dan (boven) modale inkomens. Onder beneden modale inkomens is namelijk een minder genereus basisinkomen het meest populair, terwijl boven modale inkomens zich uitspreken voor het meest genereuze basisinkomen. Wat opvalt is dat de modale inkomens als één van de weinige groepen in de BIN enquête het minst genereuze basisinkomen verkiezen. Onder zowel de modale als beneden modale inkomens geniet een minder universeel basisinkomen de meeste steun, terwijl boven modale inkomens meer neigen naar het meest universele basisinkomen. Wat betreft conditionaliteit hebben beneden modale inkomens geen sterke voorkeur voor een

⁵⁵ Hardeman, S., Sander, F. J., Aalders, R., & Raspe, O., *Brede welvaart van werklozen en lage inkomens daalt het hardst* [Online]. Rabobank, 16 september 2022. Beschikbaar op: <https://www.rabobank.nl/kennis/do11308615-brede-welvaart-van-werklozen-en-lage-%09inkomens-daalt-het-hardst>.

⁵⁶ Eurostat, *Persons at risk of poverty or social exclusion by income quantile and household composition – EU 2020 strategy* [Online]. 9 september 2022. Beschikbaar op: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_pepso3/default/bar?lang=en.

⁵⁷ Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), *Gezonde levensverwachting; inkomensklasse* [Online]. 21 december 2022. Beschikbaar op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/80298ned>.

⁵⁸ Philippe van Parijs, 'Basic Income: A Simple and Powerful Idea for the Twenty-First Century', *Politics & Society*, 32 (2004), p. 7-39.

⁵⁹ Kamann, T., *Meer werken loont nog steeds niet* [Online]. De Balie, 2022. Beschikbaar op: <https://debalie.nl/live-journalism/meer-werken-loont-nog-steeds-niet/>.

⁶⁰ RTL Z, *Steeds minder mensen willen meer uren gaan werken* [Online]. RTL Nieuws, 16 maart 2022. Beschikbaar op: <https://www.rtlnieuws.nl/economie/artikel/5261667/steeds-minder-mensen-willen-meer-uren-gaan-werken>.

onvoorwaardelijk basisinkomen of een participatie-inkomen. De modale en boven modale inkomens zijn wel grotere voorstanders van zulk participatie-inkomen.

Samenvatting

Aan de hand van deze resultaten kan geconcludeerd worden dat maatschappelijk kwetsbare groepen niet noodzakelijk positiever zijn over een basisinkomen dan hun minder kwetsbare tegenhangers. Zo zijn mannen in het algemeen grotere voorstanders van een basisinkomen, maar spreken vrouwen zich vaker uit voor het meest genereuze en het meest universele basisinkomen. Over het algemeen valt ook op dat hoogopgeleiden positiever zijn over een basisinkomen dan laag- en middelbaaropgeleiden, alleen zijn middelbaaropgeleiden wel grotere voorstanders van het meest genereuze en het meest universele basisinkomen. Laagopgeleiden hebben een duidelijke voorkeur voor een onvoorwaardelijk basisinkomen, terwijl onder middelbaar- en hoogopgeleiden een participatie-inkomen populairder is. Ook zijn mensen met een beneden modaal inkomen niet per se meer vóór een basisinkomen dan mensen met een modaal of boven modaal inkomen. Zo zijn mensen met een boven modaal inkomen grotere voorstanders van het meest genereuze en het meest universele basisinkomen, en zijn mensen met een beneden modaal en modaal inkomen positiever over een minder genereus en minder universeel basisinkomen. Alleen 18 tot 30-jarigen zijn duidelijk positiever over een basisinkomen dan 31 tot 59-jarigen en 60-plussers. Naast maatschappelijke kwetsbaarheid kan de populariteit van het basisinkomen onder 18 tot 30-jarigen worden verklaard door het idee dat mensen op jongere leeftijd meer hervormingsgezind zijn dan mensen op oudere leeftijd.⁶¹ Ouderen zijn mogelijk meer behoudsgezind en zien een radicale hervorming van de huidige verzorgingsstaat naar een basisinkomen daarom niet meteen zitten. Kortom, deze resultaten wijzen aan dat de steun voor een basisinkomen niet per se het hoogst is onder maatschappelijk kwetsbare groepen.

⁶¹ Garritzman, J. L., & Schwander, H., 'Gender and attitudes toward welfare state reform: Are women really social investment promoters?', *Journal of European Social Policy*, 31(2021), p. 253-266.

Aanname 3: een basisinkomen vindt vooral steun bij critici van de sociale zekerheid

Romy Geschiere

Kritiek op de sociale zekerheid en steun voor het basisinkomen

De Nederlandse verzorgingsstaat wordt al enige tijd geplaagd door bestuurlijke schandalen, met als dieptepunt de toeslagenaffaire die aan het licht kwam in 2018.⁶² Door de toeslagenaffaire werd pijnlijk duidelijk dat dit soort schandalen grote gevolgen heeft voor de meest kwetsbare burgers en het zorgt bovendien ook voor een slecht imago van de Nederlandse verzorgingsstaat.⁶³ Daarnaast staat de uitvoering van het huidige sociale beleid onder (financiële)

druk, in het bijzonder na de invoering van de Participatiewet in 2015. Door de problemen met de uitvoering van het sociaal beleid zoeken beleidsmakers naar alternatieven, waarbij een basisinkomen wordt gezien als één van de alternatieven. Critici van de verzorgingsstaat pleiten namelijk steeds vaker voor een radicale hervorming naar een basisinkomen. Voorstanders van het basisinkomen noemen het een eenvoudiger, goedkoper en doelmatiger alternatief voor het huidige stelsel van toeslagen en uitkeringen. In plaats van aparte regels en toeslagen voor verschillende doelgroepen zouden burgers per definitie recht op een uitkering moeten hebben (aldus voorstanders).

⁶² Frederik, J. (2021, 15 januari). De tragedie achter de toeslagenaffaire. *De Correspondent*. Geraadpleegd op 7 oktober 2022, van <https://decorrespondent.nl/11959/de-tragedie-achter-de-toeslagenaffaire/719468974741-fc85ca00>

⁶³ NU.nl. (2022, 29 september). *Simpel uitgelegd: Zo zat het met het toeslagenschandaal*. NU - Het laatste nieuws het eerst op NU.nl. Geraadpleegd op 7 oktober 2022, van <https://www.nu.nl/politiek/6138853/simpel-uitgelegd-zo-zat-het-met-het-toeslagenschandaal.html?redirect=1>

Uitgaande van de denkwijze ‘if it ain’t broke, don’t fix it’, valt te verwachten dat mensen die tevreden zijn met de huidige sociale zekerheid minder snel een radicale hervorming in de vorm van een basisinkomen zullen steunen. De vraag is dan ook of critici van de sociale zekerheid daadwerkelijk positiever staan ten aanzien van een basisinkomen? En of dit verschilt afhankelijk van het type basisinkomen? Het is maar de vraag of de onvrede over het functioneren van de huidige verzorgingsstaat zich ook daadwerkelijk vertaalt in een maatschappelijk draagvlak voor het basisinkomen. Deze onvrede kan namelijk gefocust zijn op verschillende onderdelen of aspecten van de verzorgingsstaat, en kan dus leiden tot verschillende vormen van kritiek op de verzorgingsstaat. Met de introductie van een basisinkomen zou het hele systeem rondom uitkeringen en toeslagen versimpeld kunnen worden. In plaats van de ingewikkelde bureaucratische hoepels rondom uitkeringen en toeslagen, heeft iedere burger recht op een basisbedrag. Er zijn ook vormen van het basisinkomen die wel nog een aantal voorwaarden hebben (zoals een verblijfs- of nationaliteitsvoorwaarde), maar dit zou dan alsnog simpeler zijn dan de huidige regelgeving. Toch zitten wellicht niet alle critici van de huidige sociale zekerheid daadwerkelijk op een basisinkomen te wachten, en kan de steun voor een basisinkomen afhankelijk zijn van de vorm waarin het geïntroduceerd wordt.

De kritiek op de verzorgingsstaat wordt in de vakliteratuur vaak in verschillende dimensies onderverdeeld.⁶⁴ Afhankelijk van het soort kritiek dat iemand heeft, kan het zijn dat men meer of juist minder positief is over een hervorming van de verzorgingsstaat in de richting van een basisinkomen. Allereerst zijn er bijvoorbeeld mensen die kritisch zijn op procedureel vlak, die vinden dat de implementatie van het sociaal beleid niet effectief of efficiënt (genoeg) is.⁶⁵ Critici van de toeslagenaffaire, en specifiek critici van de te strenge regels en procedures rondom sociaal beleid, staan wellicht positiever tegenover de introductie van een basisinkomen. Dit komt omdat het als een versimpeld systeem wordt gezien en er dus iets gedaan wordt aan de bureaucratische rompslomp die gepaard gaat met het huidige systeem.

Daartegenover staan mensen die kritisch zijn op economisch vlak, bijvoorbeeld omdat ze vinden dat de huidige verzorgingsstaat te duur is en te hoge belastingen heft. Van hen zou je kunnen verwachten dat zij *minder* snel een voorstander zullen zijn van een (universeel) basisinkomen omdat dit waarschijnlijk duurder zal zijn dan het huidige systeem.⁶⁶ Als we kijken naar het kostenplaatje van een basisinkomen is het

vrij lastig om een duidelijk beeld van de kosten en baten voor een landelijk ingevoerd basisinkomen in Nederland te geven.⁶⁷ Het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (NIBUD) heeft verschillende berekeningen gemaakt voor verschillende vormen van het basisinkomen. Hieruit bleek dat de kosten die gemaakt worden voor het hervormen naar een basisinkomen, (nog) niet opwegen tegen wat er op korte termijn bespaard kan worden. Doordat de kosten op dit moment nog niet besparend zijn in vergelijking met het huidige systeem, zullen veel critici op economisch vlak toch afhaken bij een universeel basisinkomen en neigen naar een variant die eventueel wel besparend is, zoals een minder genereus basisinkomen.

Als laatste zijn er mensen die kritisch zijn op moreel vlak, bijvoorbeeld omdat ze vinden dat de verzorgingsstaat mensen lui en onverantwoordelijk maakt. Van hen kan je verwachten dat ze minder snel een volledig onvoorwaardelijk basisinkomen zullen steunen, en eerder zullen neigen naar bijvoorbeeld een participatie-inkomen. Er wordt nu namelijk vaak gedacht dat mensen die een uitkering hebben lui zijn en misbruik maken van het systeem.⁶⁸ Daarnaast wordt er ook nu al gedacht dat mensen met een uitkering het soms niet nodig vinden om nog te werken, en kan je ook verwachten dat over een basisinkomen hetzelfde wordt gedacht. Als je “gratis geld” krijgt van de overheid, waarom zou je dan nog gaan werken? Voorstanders van het basisinkomen claimen echter het tegenovergestelde, namelijk dat een basisinkomen mensen stimuleert om actief te zijn en te gaan werken.⁶⁹ Desalniettemin lijkt het aannemelijk dat morele critici toch meer zullen neigen naar een basisinkomen waarbij de ontvanger iets moet bijdragen aan de maatschappij, in plaats van een volledig onvoorwaardelijk inkomen.

Kortom, in welke mate mensen een basisinkomen steunen kan dus afhangen van de precieze dimensie van de verzorgingsstaat waarop ze kritiek uiten. De BIN enquête bracht daarom in kaart hoe burgers denken over het functioneren van de huidige verzorgingsstaat op verschillende dimensies. Hierbij werd bevraagd in welke mate mensen het eens zijn met een aantal statements die betrekking hebben op verschillende aspecten van de huidige sociale zekerheid. Voor dit rapport kijken we specifiek naar de volgende drie stellingen:

1. De belastingen om uitkeringen en toeslagen te betalen zijn te hoog [economische kritiek];
2. De regels in de bijstand zorgen voor een oneerlijke behandeling van uitkeringsgerechtigden [procedurele kritiek];

⁶⁴ Reeskens, T. & Meuleman, B. (2012, mei). Popular perceptions of welfare state consequences: A multilevel, cross-national analysis of 25 European countries. *Journal of European Social Policy*, 22(2), 181–197.

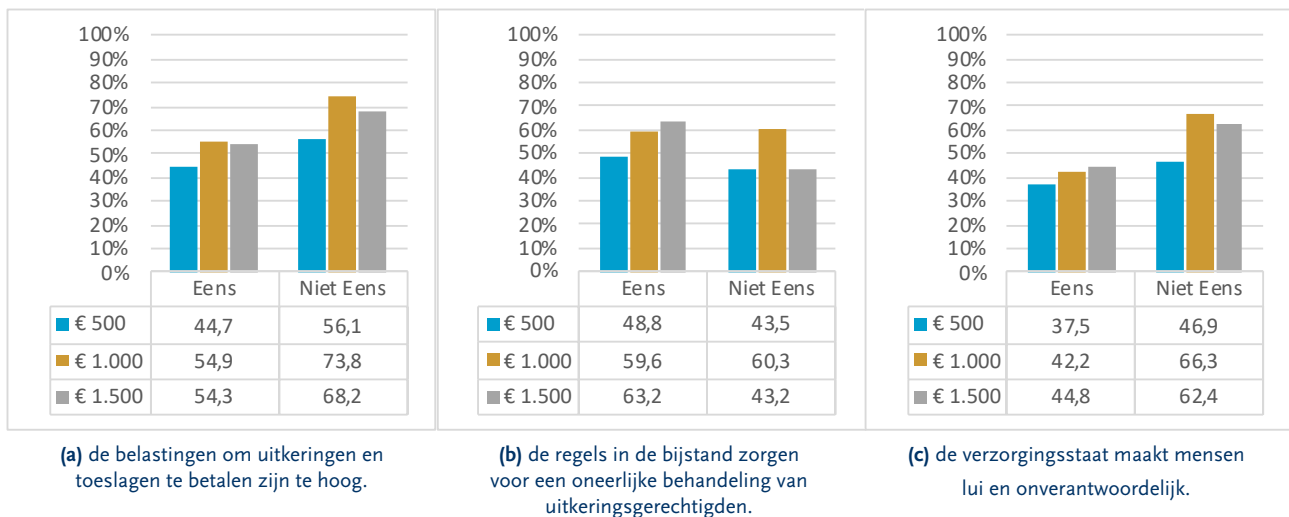
⁶⁵ Roosma, F., van Oorschot, W. & Gelissen, J. (2014). The weakest link in welfare state legitimacy: European perceptions of moral and administrative failure in the targeting of social benefits. *International Journal of Comparative Sociology*, 55(6), 489–508.

⁶⁶ Langelaan, L. (2020, 25 November). Wat levert het basisinkomen Nederland(ers) op? *OneWorld*. Geraadpleegd op 7 oktober 2022, van <https://www.oneworld.nl/lezen/discriminatie/sociaal-onrecht/wat-levert-het-basisinkomen-nederlanders-op/>

⁶⁷ Langelaan, L. (2020, 25 November). Wat levert het basisinkomen Nederland(ers) op? *OneWorld*. Geraadpleegd op 7 oktober 2022, van <https://www.oneworld.nl/lezen/discriminatie/sociaal-onrecht/wat-levert-het-basisinkomen-nederlanders-op/>

⁶⁸ Roosma, F., van Oorschot, W. & Gelissen, J. (2014). The weakest link in welfare state legitimacy: European perceptions of moral and administrative failure in the targeting of social benefits. *International Journal of Comparative Sociology*, 55(6), 489–508.

⁶⁹ Vos, B. (2022, 2 maart). Van een basisinkomen word je niet lui. Integendeel. *Basisinkomen*. <https://basisinkomen.nl/van-een-basisinkomen-word-je-niet-lui-integendeel/>

Figuur 8. Steun voor het basisinkomen dat verschilt in generositeit, per soort kritiek op de sociale zekerheid (in %)

3. De verzorgingsstaat maakt mensen lui en onverantwoordelijk [morele kritiek].

De generositeit van het basisinkomen

Figuur 8 laat zien hoe respondenten denken over een basisinkomen dat varieert in generositeit, afhankelijk van de kritiek die op de verzorgingsstaat wordt gegeven. Je zou bijvoorbeeld kunnen verwachten dat mensen die vinden dat de verzorgingsstaat (a) te veel geld kost en (b) mensen lui en onverantwoordelijk maakt, sneller voor een *minder* genereus basisinkomen van €500 zullen kiezen. Opvallend is juist dat uit de resultaten van de enquête blijkt over het algemeen dat mensen die kritiek hebben op de verzorgingsstaat minder positief zijn over een basisinkomen van zowel €500, €1000 als €1500. Zo zien we bijvoorbeeld een groot verschil bij het bedrag van €1000 tussen mensen die economisch kritisch zijn (54,9%), en mensen die dat niet zijn (73,8%). Het is enigszins verrassend dat zowel economische en morele critici toch sneller kiezen voor een *meer* genereus basisinkomen van €1000 of €1500, in plaats van een minder genereus basisinkomen van €500. Zo is te zien dat mensen die op economisch vlak kritisch zijn met 54,9% het vaakst kiezen voor een basisinkomen van €1000, in tegenstelling tot een basisinkomen van €500 (waar 44,7% voor kiest). Bij mensen die op moreel vlak kritisch zijn, zien we dat 37,5% kiest voor €500, terwijl een basisinkomen van €1500 de voorkeur heeft met 44,8%. Ook zien we dat mensen die op procedureel vlak kritisch zijn een voorkeur hebben voor een basisinkomen van €1500 (met 63,2%), vergeleken met 59,6% voor €1000 en 48,8% voor €500.

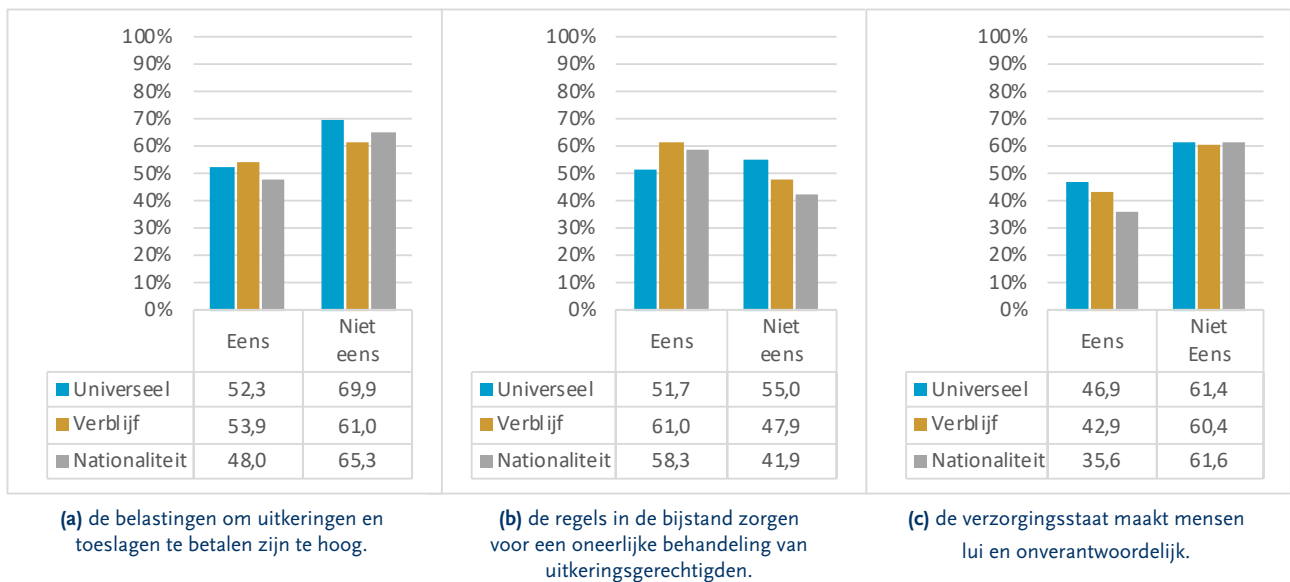
Al met al is er dus een algemene voorkeur te zien voor een hoger basisinkomen van €1000 en €1500 bij economische en morele critici. Ook procedurele critici hebben een duidelijke voorkeur voor een hoger basisinkomen, terwijl mensen die op dat vlak best tevreden zijn een specifieke voorkeur hebben voor €1000.

De universaliteit van het basisinkomen

In Figuur 9 wordt gekeken naar de universaliteit van een basisinkomen. In dit geval zou je opnieuw kunnen verwachten dat mensen die vinden dat de huidige belastingen voor de financiering van de sociale zekerheid te hoog zijn, sneller zullen kiezen voor een minder universeel basisinkomen. De reden hiervoor ligt bij het eerder genoemde kostenplaatje. Het is mogelijk dat een volledig universeel basisinkomen een groter kostenplaatje met zich meebrengt dan een basisinkomen met verblijfs- of nationaliteitsvoorwaarden. Van critici op procedureel vlak zou je dan weer verwachten dat zij positiever staan tegenover een universeel basisinkomen. Mensen die vinden dat de regels in de bijstand zorgen voor een oneerlijke behandeling van uitkeringsgerechtigden zullen wellicht meer geneigd zijn om voor gelijkheid van behandeling te kiezen. Daarnaast kan je ook verwachten dat dit efficiënter is omdat er minder strenge regels aan verbonden zijn.⁷⁰

Figuur 9 laat zien dat mensen die tevreden zijn met de sociale zekerheid meer voorstander zijn van een volledig universeel basisinkomen in tegenstelling tot een basisinkomen met verblijfs- of nationaliteitsvoorwaarde. Wat wel opvalt is dat mensen die op economisch vlak kritiek hebben op de verzorgingsstaat positiever staan tegenover een universeel basisinkomen in plaats van een basisinkomen met nationaliteitsvoorwaarde. In dit geval kiest 48% van deze groep voor een nationaliteitsvoorwaarde, in tegenstelling tot een verblijfsvoorwaarde (54%) en een universeel basisinkomen (52,3%). Opmerkelijk is dat mensen die vinden dat de verzorgingsstaat lui en onverantwoordelijk maakt ook positiever zijn over een basisinkomen voor iedereen (46,9%), terwijl maar 35,6% kiest voor een basisinkomen met nationaliteitsvoorwaarde. Het is ook opvallend dat bij mensen die vinden dat de regels in de bijstand zorgen voor een oneerlijke behandeling van uitkeringsgerechtigden we juist een sterke

⁷⁰ Vereniging Basisinkomen. (2020, 8 juni). *Wat is basisinkomen? En waarom eigenlijk?* <https://basisinkomen.nl/wat-is-eenbasisinkomen/>

Figuur 9. Steun voor het basisinkomen dat verschilt in universaliteit, per soort kritiek op de sociale zekerheid (in %)

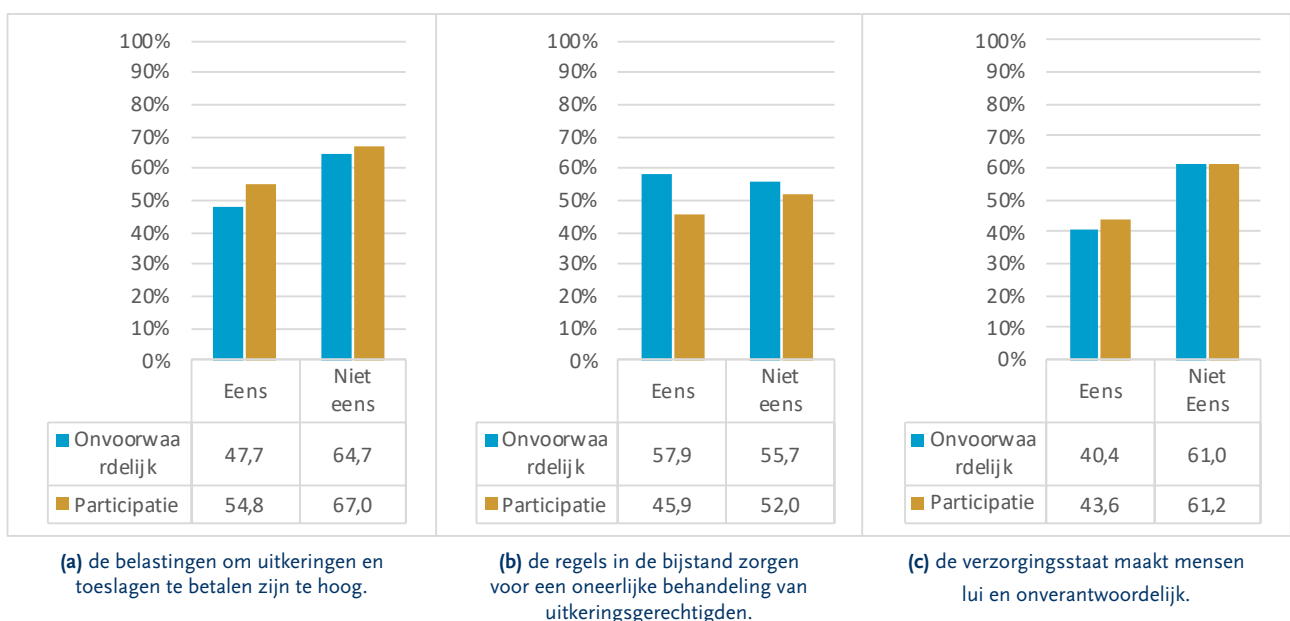
voorkeur zien voor een basisinkomen met verblijfsvoorwaarde (met 61%), terwijl het universeel basisinkomen het minst populair is (met 51,7%).

Al met al, zien we vooral dat economische critici kiezen voor een basisinkomen met verblijfsvoorwaarde, en wijken procedurele critici juist af van de verwachting met hun voorkeur voor een verblijfs- of nationaliteitsvoorwaarde in plaats van een universeel basisinkomen.

De conditionaliteit van het basisinkomen

Ten slotte kijken we in Figuur 10 naar de steun voor het basisinkomen afhankelijk van conditionaliteit. Er is gekeken naar twee opties, namelijk een onvoorwaardelijk basisinkomen

en een participatie-inkomen. Je zou verwachten dat als men vindt dat de verzorgingsstaat mensen lui en onverantwoordelijk maakt, een onvoorwaardelijk basisinkomen wellicht niet de voorkeur zal krijgen. De resultaten laten zien dat beide vormen van het basisinkomen steun genieten bij mensen die tevreden zijn met de huidige verzorgingsstaat. De verschillen tussen de twee varianten zijn erg klein, waardoor je niet kan spreken van een duidelijke voorkeur. Wel zien we dat critici van de huidige belastingen voor uitkeringen en toeslagen eerder neigen naar een participatie-inkomen (54,8%) in vergelijking met een onvoorwaardelijk basisinkomen (47,7%). Ook bij mensen die vinden dat de verzorgingsstaat lui en onverantwoordelijk maakt zien we een lichte voorkeur voor een participatie-inkomen (43,6%), in plaats van een onvoorwaardelijk inkomen (40,4%), maar het verschil is erg klein. Bij procedurele critici zien we

Figuur 10. Steun voor het basisinkomen dat verschilt in conditionaliteit, per soort kritiek op de sociale zekerheid (in %)

dat 57,9% een voorkeur heeft voor een onvoorwaardelijk basisinkomen, tegenover 45,9% die kiest voor een participatie-inkomen. De reden hiervoor zou kunnen zijn dat een onvoorwaardelijk basisinkomen makkelijker uit te voeren is in vergelijking met het participatie-inkomen, dewelke nog steeds een grote controle- en sanctioneringsadministratie vereist.

Samenvatting

De aanname dat een basisinkomen vooral steun vindt bij critici van de huidige sociale zekerheid wordt op basis van deze resultaten niet gesteund. Over het algemeen valt juist op dat mensen die tevreden zijn met het huidige systeem positiever staan tegenover de verschillende vormen van het basisinkomen dan critici van de verzorgingsstaat. Wel werd duidelijk dat afhankelijk van de soort kritiek die men heeft op de huidige sociale zekerheid, verschillen in voorkeuren voor bepaalde vormen van het basisinkomen te vinden zijn. Deze verschillen lagen echter niet altijd in lijn met de verwachtingen. Zo steunen critici op economisch vlak toch een meer genereus basisinkomen, en hadden critici op procedureel vlak toch liever een basisinkomen met verblijfs- of nationaliteitsvoorwaarde in plaats van een universeel basisinkomen. Critici op zowel moreel als economisch vlak hebben ook een lichte voorkeur voor een participatie-inkomen. Al met al geven deze resultaten aan dat de steun voor een basisinkomen gecompliceerder ligt voor de verschillende critici van de verzorgingsstaat.

Conclusie

Erwin Gielens en Tijs Laenen

Geef elke inwoner van Nederland op regelmatige basis een som geld die voor ieder gelijk is, zonder daar enige voorwaarde aan te koppelen. Dit eenvoudige maar radicale idee –dat bekend staat als een basisinkomen, of zoals Rutger Bregman het omschrijft: “gratis geld”– is al enige tijd aan een opmars bezig in het publieke en politieke debat over de Nederlandse verzorgingsstaat. De situatie vandaag is dat een aantal belangrijke politieke spelers –waaronder GroenLinks en D66– een voorstel op tafel leggen voor hun variant van het basisinkomen. Maar om voorstellen naar beleid om te zetten, is draagvlak nodig.

De inzet van dit rapport is om het draagvlak voor de invoering van een basisinkomen onder de Nederlandse bevolking in kaart te brengen. Concreet toetsten we drie centrale aannames over dat draagvlak. De eerste aanname is dat steun voor een basisinkomen vooral komt van links-progressieve kiezers. De tweede aanname stelt dat een basisinkomen vooral populair is onder mensen die zich –omwille van hun gender, inkomen, leeftijd of opleiding– in een maatschappelijk kwetsbare positie bevinden. De derde aanname is dat een basisinkomen vooral gesteund wordt door mensen die kritisch staan ten aanzien van het huidige systeem van sociale uitkeringen, dat door een aantal bestuurlijke schandalen (zoals de toeslagenaffaire) alsmäär meer onder druk komt te staan.

We maakten daarvoor gebruik van de “Basisinkomen in Nederland” (BIN) survey, een enquête afgenomen onder een grotendeels representatieve steekproef van 1197 Nederlanders. Met behulp van een zogenaamd vignet-experiment is het maatschappelijk draagvlak gepeild voor verschillende soorten basisinkomen, die variëren in hun generositeit, universaliteit en conditionaliteit. De centrale aannames worden deels bevestigd maar vaak ook weerlegd door de resultaten van de BIN survey.

Zoals verwacht ligt de steun voor een basisinkomen over het algemeen inderdaad hoger bij links-progressieve kiezers dan bij hun rechts-conservatieve tegenhangers. Daartegenover zien we dat draagvlak voor het bestaansminimum en de tegenprestatie de partijpolitiek overstijgt. Kiezers vanuit het hele politieke spectrum zijn eensgezind dat een basisinkomen niet te ver onder het huidige bestaansminimum mag liggen. Deze brede steun weersprekt de stereotypes over politiek rechts –traditioneel gezien als een tegenstander van de verzorgingsstaat– en laat zien dat het bestaansminimum in het huidige politieke landschap inmiddels algemeen geaccepteerd is. Bovendien is een volledig onvoorwaardelijk basisinkomen zowel bij linkse

als rechtse kiezers minder populair dan het zogenaamde participatie-inkomen, dat wél een vorm van tegenprestatie oplegt (bijvoorbeeld d.m.v. arbeid of mantelzorg). Het brede draagvlak voor de tegenprestatie onder kiezers bevestigt de grote maatschappelijke weerstand tegen onvoorwaardelijke uitkeringen die vaker benoemd wordt in de basisinkomen-discussie.⁷¹ Het ziet er dus naar uit dat een relatief genereus participatie-inkomen de meeste slaagkans heeft om een brede politieke coalitie op de been te zetten.

Ons onderzoek laat daarnaast zien dat het draagvlak voor het basisinkomen –ondanks de retoriek in deze richting– geen kwestie is van zuiver eigenbelang, gewild door diegenen die er het meest van zouden profiteren. Het draagvlak voor een basisinkomen is juist lager onder een aantal maatschappelijk kwetsbare groepen. De variant van het basisinkomen speelt hierbij geen grote rol. De meest opvallende bevinding is ongetwijfeld dat laagopgeleiden en mensen met een beneden modaal inkomen –ondanks hun grotere bestaanonzekerheid– vaker tegenstander zijn van het idee van een basisinkomen dan mensen met een hoger opleidingsniveau en een boven modaal inkomen. Het zou echter kunnen dat juist hogere inkomens belang denken te hebben bij een uitkering “voor iedereen”, waar dus ook zij aanspraak op maken, in tegenstelling tot de veelal inkomensafhankelijke regelingen in het bestaande bestel. Ook vrouwen blijken –ondanks het feit dat ze vaak nog steeds een zwakkere arbeidsmarktpositie bekleden– het basisinkomen in mindere mate te steunen dan mannen. Daartegenover staat wel dat jongeren doorgaans positiever staan ten aanzien van een basisinkomen dan ouderen. Dit komt overeen met het principe van eigenbelang: jongeren ervaren over het algemeen meer inkomensonzekerheid dan ouderen, die kunnen rekenen op een vast en gegarandeerd inkomen vanuit het AOW-pensioen. Anderzijds suggereren al deze bevindingen dat draagvlak voor het basisinkomen meer een kwestie is van principes dan van belangen: een onvoorwaardelijke uitkering voor iedereen botst met de ideeën over solidariteit die ten grondslag liggen aan de bestaande sociale zekerheid: hulp gericht aan diegenen die het nodig hebben, en niet voor diegenen die werk weigeren.

Het basisinkomen is bovendien niet altijd de oplossing voor mensen die kritisch zijn op de verzorgingsstaat: het is belangrijk om verschillende soorten kritiek te onderscheiden. Enerzijds zien we dat het draagvlak in het algemeen groter is onder “linkse” procedurele critici, die de regels in de bijstand te streng vinden. Anderzijds zijn “rechtse” economische en morele kritieken – het is slecht voor de economie en maakt

⁷¹ Groot, L., & Van der Veen, R. (2000). Clues and Leads in the Debate on Basic Income in the Netherlands. In Van der Veen R. & Groot L. (eds.), *Basic income on the agenda. Policy objectives and political chances*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 197-223.

mensen lui – in vergelijkbare mate van toepassing op het basisinkomen. Waar de rechtse critici vaak minder sociaal beleid willen, gaat de overheid in de ogen van linkse critici juist vaak niet ver genoeg: vertrouwen in de overheid, in plaats van wantrouwen, is de drijvende kracht achter draagvlak voor een basisinkomen. Een belangrijke kanttekening bij deze conclusie is dat steun onder critici afhangt van het type basisinkomen. Ten eerste gaan hogere uitkeringen gepaard met grotere verschillen in draagvlak tussen critici en niet-critici. Vooral economische en morele critici zijn tegenstander van een hoger basisinkomen. Mensen met procedurele kritiek zijn juist vaker voorstander van een zeer genereus basisinkomen. Een mogelijke verklaring van de terughoudendheid van rechtse critici ligt in de inzet van belastinggeld: het risico op misbruik van belastinggeld is groter wanneer er grotere bedragen op het spel staan. Ten tweede is een basisinkomen dat migranten uitsluit verbazend genoeg juist meer controversieel. Ondanks dat migranten steevast de laatste zijn die een groot deel van de Nederlanders wil helpen,⁷² zijn economisch en moreel critici juist vaker tegen het uitsluiten van mensen op basis van nationaliteit of verblijfsstatus. Onder procedurele critici zien we juist het omgekeerde: zij zijn aanzienlijk vaker voorstander van het uitsluiten van migranten.

Het totaalplaatje laat zien dat sommige aannames over het basisinkomen kloppen en anderen niet: het basisinkomen is inderdaad vooral een links idee, maar wordt niet perse gesteund door maatschappelijk kwetsbare groepen en zeer zeker niet door critici van de verzorgingsstaat. De variant van het basisinkomen speelt ook een rol van betekenis: het draagvlak is groter wanneer het voorstel genereuzer is –zelfs al leidt dit tot meer controverse onder critici– en wanneer een wederkerigheidsverplichting wordt ingebouwd. Bovendien lijkt voor critici universeel beleid, d.w.z. de inclusie van mensen met een migratieachtergrond, juist een reden om het basisinkomen te steunen. Teruggrijpende naar de slogan van Bregman: de Nederlandse bevolking vindt daarmee over het algemeen dat geld niet gratis moet zijn, maar wel voor iedereen –tenzij je niet bijdraagt aan de maatschappij.

---

⁷² Reeskens, T., & Van der Meer, T. (2019). The inevitable deservingness gap: A study into the insurmountable immigrant penalty in perceived welfare deservingness. *Journal of European Social Policy*, 29(2), 166-181.

Appendix A: Evaluatie van de representativiteit van de steekproef voor de Nederlandse bevolking

		Steekproef	Populatie	Δ
Gender	Man	0.514	0.497	0.017
	Vrouw	0.486	0.503	-0.017
Leeftijd	20-40	0.272	0.324	-0.052
	40-65	0.421	0.426	-0.005
	65-80	0.293	0.191	0.102
	>80	0.030	0.061	-0.031
Migratieachtergrond	Geen	0.915	0.754	0.161
	Eerste gen.	0.038	0.132	-0.095
	Tweede gen.	0.048	0.114	-0.066
Opleidingstype	Laag	0.271	0.283	-0.012
	Middel	0.335	0.358	-0.023
	Hoog	0.394	0.342	0.052
Inkomen huishouden	<40.000	0.617	0.781	-0.164
	>40.000	0.383	0.215	0.169

Noot: Populatiegegevens van de populatie op CBS StatLine (2021) (opendata.cbs.nl/statline)

Noot: leeftijdsgroep <20 uitgesloten vanwege steekproefkader

Noot: Grens voor inkomen huishouden in steekproef is <€43.500

